

TDK dolgozat

Bodnár Szabina

2011

A Janus Pannonius Közgazdasági Szakkollégium közösségének elemzése
szociometriai eszközökkel

The Janus Pannonius Economics College's community

Kézirat lezárása: 2011. november 14.

Rezümé

Bodnár Szabina
IV. évf.
Pénzügy Szak

A Janus Pannonius Közgazdasági Szakkollégium közösségének elemzése szociometriai eszközökkel
The Janus Pannonius Economics College's community

Dolgozatomban bemutatom a Janus Pannonius Közgazdasági Szakkollégium (JKSZ) szociometriai kutatásának eredményeit, melyet három szakkollégista társammal közösen, a 2010-2011-es tanév tavaszi szemeszterében, a *Csoportjelenségek – megélt és értelmezett viszonyok* című szakkollégiumi kurzus keretében végeztünk.

A kutatás célja az volt, hogy képet kapjunk a szakkollégium közösségének struktúráiról. Először bemutatom a JKSZ helyét a magyar szakkollégiumi mozgalomban, majd fejlődésének történetét a közösségben működő csoportdinamikai jellemzők alapján.

Ezt követően az általunk alkalmazott módszertant ismertetem, melynek keretében az alapvető elvi rendszernek tekinthető *morenoi* alapelvek feloldási lehetőségeit is megvizsgálom.

Mindezekre alapozva bemutatom az általunk folytatott kutatás menetét, melynek első kihívása a kérdőív összeállítása. Ezt követi a lekérdezett adatok elemzése, amely több részből tevődik össze. Egyrészt elkészítettük a közösség társas-vonzalmi, illetve a szakmai kapcsolatokat ábrázoló térképét, másrészt ezeket összevetettük a társas mezőre vonatkozó mutatószámok segítségével.

Összegezve: A kutatás során megvizsgáltunk egy pillanatképet a szakkollégium közösségéről, amely sok mindent megmutat, melynek létezését tapasztalta a közösség, azonban további kutatások lefolytatása lehetővé tenné a csoport struktúrák változásának a mérését és jellemzését is.

Köszönetnyilvánítás: TAMOP-4.2.2/B-10/1-2010-0029 Tudományos képzés
műhelyeinek támogatása a Pécsi Tudományegyetemen

Abstract

Szabina Bodnár
IV. course
Finace

The Janus Pannonius Economics College's community
A Janus Pannonius Közgazdasági Szakkollégium közösségének elemzése szociometriai eszközökkel

In my work I present the Janus Pannonius Economics College (JPKSZ) sociometric research results. We worked the 2010-2011 academic year spring semester of the Group Behavior - lived and understood relationships course on College on it.

The research objective was to get an overview of the College community structures. First I write about JPKSZ present between Hungarian Colleges, and then I write about the community development of group-dynamic characteristics.

Then I describe the methodology of sociometric: its basic principle (of Moreno), and the possibilities for solving this system.

And then, based on these, I present the research process. First: drawing up the questionnaire. This is followed by the data analysis, which is composed of several parts. First we created a map of social-affection and another map of professional-relationship. Then we made social indicators.

In summary, the research gave us a snapshot of the College community, which show a lot of things, about the community, but further research to allow the measurement of changes in group-structure and characterization.

Acknowledgement: This work was supported by SROP-4.2.2/B-10/1-2010-0029 Supporting Scientific Training of Talented Youth at the University of Pécs.

Tartalomjegyzék

1	Bevezetés	1
1.1	A dolgozat aktualitása	1
1.2	Módszertan	2
1.3	Kérdések, várakozások.....	2
1.4	A dolgozat felépítése	3
2	A szakkollégium	4
2.1	A szakkollégiumi mozgalom.....	4
2.1.1	A JPKSZ helye a szakkollégiumi mozgalomban	6
2.2	A szervezet működése	6
2.2.1	Szervezeti felépítés	7
2.3	A Janus Pannonius Közgazdasági Szakkollégium, mint közösség	9
2.3.1	A csoporttá fejlődés folyamata	10
2.3.2	Csoportdinamika.....	11
2.3.3	Továbbfejlődés	13
3	Szociometria	13
3.1	A szociometriai felmérés alapelvei	14
3.1.1	A szociometriai felmérések osztályozása (Petrušek, 1972).....	14
3.1.2	A szociometriai felmérés érvényessége.....	19
3.2	A szociometriai felmérés adatainak feldolgozása	20
3.2.1	A szociogram felrajzolása	20
3.2.1.1	Szociogram felrajzolásakor használatos alakzatok.....	22
3.2.2	A több szempontú szociogram	24
4	A JPKSZ szociometriai elemzése	24
4.1	Felmérés	24
4.1.1	Kérdőív összeállítása	25
4.1.2	Instrukció	27

4.2	Elemzés	29
4.2.1	Kölcsönösségi és gyakorisági táblázat	29
4.2.1.1	Delegáció	29
4.2.2	Szociogram	30
4.2.2.1	Az érzelmi kapcsolatok szociogramja	30
4.2.2.2	A szakmai kapcsolatok szociogramja	31
4.2.3	Mutatók.....	33
4.2.3.1	Szerkezeti mutatók.....	33
4.2.3.2	Kohéziós mutatók	34
4.2.3.3	A szerkezeti típus meghatározása	35
4.3	A közösség önreflexiója, az eredmények ismertetése.....	36
5	Eredmények, következtetések	36
5.1	Várakozások teljesülése	36
5.2	További kutatási lehetőségek	37
6	Összegzés	37
	Irodalomjegyzék	i

Táblázat- és ábrajegyzék

1. táblázat - A szakkollégiumi mozgalom alapelvei	5
1. ábra - A szakkollégium szervezeti felépítése	8
2. ábra - A csoportfejlődés folyamata	12
3. ábra - A választás külső meghatározottsága és motivációja közötti különbségtétel.....	18
4. ábra - Egyszerű szociometriai alakzatok ábrázolása.....	22
5. ábra - A láncalakzatok ábrázolási lehetőségei	23
6. ábra - A lekérdezéshez használt kérdőív	28
7. ábra - Az érzelmi kapcsolatok szociogramja	30
8. ábra - A szakmai kapcsolatok szociogramja	32
9. ábra - Láthatóvá tenni a láthatatlant.....	36

1 BEVEZETÉS

A Janus Pannonius Közgazdasági Szakkollégium tagjaként minden szemeszterben a reguláris képzés által nyújtott órák mellett lehetőségünk van elvégezni további kurzusokat. Ezeket mi, a szakkollégium aktív tagjai, szervezzük saját magunk és szakkollégista társaink számára. 2011 tavaszán szervezhettem egy kurzust, melynek egy kutatás is része volt nem másról, mint saját szakkollégiumunkról.

A kurzus a *Csoportjelenségek – Megélt és értelmezett viszonyok* nevet viselte, oktatónkkal és harmad magammal vettünk részt az órákon, és végeztük el a kutatást. Név szerint: Bodnár Dorottya (VI. évf./Pénzügy mesterszak), Czoller Dominika (III. évf./Pénzügy-számvitel alapszak) és Szabó Csilla (V. évf./Közgazdasági elemző mesterszak).

Egyikünk sem vett részt a reguláris képzésben olyan kurzuson, melynek témája a személyközi viszonyok, vagy éppen a csoportjelenségek lett volna, de alapvetően közös bennünk, hogy fontos számunkra közösségünk, és szerettünk volna adni valamit – magunknak.

A kutatás eredményeit, következtetéseit megismertettük társainkkal, és ennek során az az igény merült fel a közösségben, hogy a jövőben többet iziglen végezzünk ilyen jellegű feltérképezést.

A kurzus a szemeszter végén befejeződött, azonban a kutatás nem. E dolgozatban szeretném összegezni az eddigi eredményeket, illetve a további – immár egyedül folytatott – kutatás tervét megalapozni.

Ezúton szeretnék köszönetet mondani a kurzus résztvevőinek az eddigi élvezetes és eredményes közös munkáért.

1.1 A dolgozat aktualitása

Szervezetünk egyike a karunkon működő legfiatalabb diákszervezeteknek. Mint mindenki, egy szervezet is eljut arra a pontra, amikor felteszi a kérdést, hogy „milyen vagyok én?”.

A tavasszal lett négy éves szakkollégiumunk, mint közösség, most éli e korszakát. Jó közösség vagyunk? Milyen egyáltalán a jó közösség? Olyan, mint egy baráti társaság, vagy inkább a kapcsolatok szakmai alapokra épülnek?

Ilyen és ehhez hasonló kérdések foglalkoztattak minket a kutatás során. Célunk az volt, hogy tükröt tartsunk magunk elé, hogy a közösségben lévő társas kapcsolatokat feltérképezzük – láthatóvá tegyük a láthatatlant.

1.2 Módszertan

A társas mező csoportosulásait, kapcsolatait ábrázoló térkép a *szociogram*, és ennek előállítási módja pedig a *szociometria*, melynek alapgondolata és módszertani kidolgozása *J. L. Moreno* romániai születésű, amerikai pszichiáter nevéhez kötődik.

E módszert, mint szociálpszichológiai eszközrendszer alkalmazták az egész világon olyan intézményekben, amelyeknek működése emberek mozgását, egybehangolását, szervezését teszi szükségessé. (Mérei, 1996.)

A módszertan lényegi eleme, hogy a szervezet tagjainak életszerű döntési szituációban ki kell választaniuk egymást. Moreno gondolatrendszerének pillére az a feltevés, miszerint emberi kapcsolódások elsősorban érzelmi, rokonszenvi, így a választások megfelelnek az érzelmi vezérlésű spontán kapcsolódásoknak. Vagyis ezek ábrázolásával, jellemzésével a közösség társas kapcsolatait lehet láthatóvá tenni. (Moreno, 1934. [1974])

Tehát a megfelelő kérdésekkel történő felmérés, a szociogram, mint a kapcsolódások térképének elkészítése, társkapcsolati mutatók kiszámítása és mindenekelőtt ezek értelmezése összességében a szociometria.

1.3 Kérdések, várankozások

Szakkollégiumunk küldetése, hogy *szakmai közösségként* működjön, vagyis a lekötetlen szakmai érdeklődéssel rendelkező hallgatóknak szakmai többletet nyújtson, melynek alapja az együtt, egymástól tanulás. Szakkollégistaként az egyik legfőbb motivációnk tehát az, hogy versenyképesebb tudáshoz jussunk az átlagos hallgatókkal szemben, ami hosszú távon jobb elhelyezkedési lehetőséget jelenthet számunkra.

Éppen ezért az elemzés során az első alapvető feltevésünk az volt, hogy *amikor szakmai együttműködésről van szó, akkor sokkal inkább érdekből, mintsem rokonszenvi alapon döntünk.*

Ezen kívül a közösség informális szerkezete is érdekelt minket, hiszen egy alapjaiban demokratikus szervezetről beszélünk, irányító szerepet formálisan csak kevesen töltenek be, és nekik is csak az operatív kérdésekben van döntési hatáskörük. Azonban érezzük,

hogy ezen túl is *vannak struktúráink, amiben mozgunk, amely szerint eljutnak hozzánk az információk, vélemények, ahol különböző csoport szerepeket töltünk be, és azt is érezzük, hogy ez dinamikusan változik.*

1.4 A dolgozat felépítése

Először szeretném bemutatni *diákszervezetünket*, mint organikus csoportot, helyét a szakkollégiumi mozgalomban, valamint történetiségét, hiszen egy közösség legjobban a történelméből érthető meg.

Ezután az alkalmazott *szociálpszichológiai eszközrendszer* kerül bemutatásra, ezen belül a szociometria története, a módszertan felépítése, működése, valamint a több szempontú szociometria alkalmazásának lényegi elemei.

Az ezt követő fejezetben pedig a *szakkollégiumban végzett szociometriai kutatásunkat* szeretném bemutatni, amely a felmérés elkészítésétől egészen addig terjedt, hogy a kapott eredményekkel, és azok értékelésével megismertethettük a szakkollégiumi tagságot.

E prezentáció tapasztalatait is a kutatás eredményeinek kell tekintetünk, hiszen a közösség ekkor tekinthetett bele a „tükörbe”, amely megmutatta a láthatatlant, és ekkor fogalmazódtak meg *explicite* azok a kérdések, melyekre talán alapoznunk kell szervezetünk jövőjét.

2 A SZAKKOLLÉGIUM

2.1 A szakkollégiumi mozgalom

A szakkollégiumi mozgalom gyökerei az angolszász college rendszerhez nyúlnak vissza, ahol a tehetséggondozásnak már a XVIII. században alapvető eleme volt, hogy a kiemelkedő tehetségű diákokkal *egyedi tanrend alapján tutorok foglalkoztak*.

Franciaországban az angolszász mintát kissé átalakítva vették át: a leendő akadémikusok képzésére létrehozták az *École Normale Supérieure* (ENS) nevű intézményt, amely napjainkban is működik, a párizsin kívül még három vidéki intézmény szolgálja a tehetséggondozást. (JPKSZ, 2009.)

Magyarországon az első szakkollégiumot 1895-ben Eötvös Loránd a *párizsi École Normale Supérieure* mintájára alapította, s az ő édesapjáról, báró Eötvös Józsefről nevezték el. A kollégium első kurátora maga Eötvös Loránd, igazgatója pedig a fizikus *Bartoniék Géza* volt. "Bégé úr" - ahogy a diákok nevezték - a porosz mintára szervezett magyar oktatási rendszerben *egy francia szellemiségű szigetet teremtett*. (Eötvös Collegium, 2010.)

„Alapításától kezdve az Eötvös Collegium hivatása az, hogy a magyar nemzet legtehetségesebb egyetemi polgárait támogassa, tudományos előmenetelüket segítse. Jóllehet, a Collegium ma sok tekintetben eltér a háború előtti nagy hírű elődjétől, a célja változatlan: olyan kiválóan fölkészült szakemberek képzése, akik tudományterületükön az átlagot meghaladó tudással rendelkeznek, önálló kutatómunkára képesek, és akiknek a tudomány művelése nem csupán szakma, hanem tanári hivatás is.” (Eötvös Collegium, 2010.)

A második világháború után a már illegalitásban is szerveződő Népi Kollégiumok vették át a tehetséggondozást, célként hirdetve a vidéki, szegénysorból származó tehetségek felemelését. Sorban nyíltak kollégiumok az országban, a mozgalmat a *Népi Kollégiumok Országos Szövetsége*, a NÉKOSZ szervezte, és legfelsőbb körökben is akadt támogatója, *Rajk László* személyében.

A demokratikusan szerveződő, a társadalmi problémákról együtt gondolkodó fiatalok azonban nem sokáig élvezhették a mozgalom gyümölcseit: rövid, de emlékezetes tündöklés után (1946-49) a NÉKOSZ-t megszüntették.

A Marx Károly Közgazdasági Egyetemen 1969-ben vetődött fel a gondolat néhány fiatal oktatóban, hogy szervezni kéne egy, a vidéki tehetségek gondozására alkalmas kollégiumot. Az egyetem NÉKOSZ mozgalomban szocializálódott rektora, *Szabó Kálmán* támogatta a törekvést, az újonnan felállított intézmény a szakkollégium nevet kapta, majd 1973-ban felvette Rajk László nevét.

Az 1980-as években sorra szerveződtek az országban a szakkollégiumok, amelyek egyre inkább a „*másként gondolkodás*” terepévé váltak, a mozgalommá formálódást pedig az első „össz-szakkollégiumi” rendezvény, a Szakkollégiumok Nyári Találkozója (NYATA) jelentette 1985-ben. Az itt megvitatott kérdések lefedték azt a problémahalmazt, ami az országban felleltározható volt a környezetvédelemtől a kisebbségek helyzetével bezárólag. (JPKSZ, 2009.)

Az akkori szakkollégisták komoly szerepet vállaltak a politikai átalakulás folyamatában, melynek ékes tanúbizonysága, hogy a mai politikai elit emblematisz alakjaikét ma is aktív szereplői Magyarország politikai életének.

A szakkollégiumi mozgalom történetének fordulópontjaként az utolsó politizáló NYATA, az 1988-as találkozó tekinthető. Ezt követően a mozgalom elköszönt a politikától, alapszabályukban lefektették, hogy intézményi szinten nem fogalmaznak meg politikai véleményt.

Ahogy egyszer Dr. Chikán Attila, a Rajk László Szakkollégium elnöke, fogalmazott egy, a szakkollégiumi mozgalomról tartott, kerekasztal beszélgetés alkalmával, *a szakkollégiumok válaszút elé kerültek*: eddigi politikai céljaik, hogy a rendszerváltás bekövetkezzen, megvalósultak, így új célkitűzéseket, elveket kellett találniuk. (Chikán, 2008.)

A szakkollégiumi mozgalom alapelvi

1. táblázat

A Szakkollégiumi Charta alapelvi:
1. A szakkollégium széles körű autonómiával és kiterjedt önkormányzattal rendelkezik.
2. A szakkollégiumi munka középpontjában a magas színvonalú munka áll.
3. A szakkollégium egyik alapértékének a szakmai tevékenységen túl, a társadalmi problémákra érzékeny értelmiségi réteg kinevelését tartja.
4. A szakkollégium aktív tagságát egyetemisták vagy főiskolások közössége alkotja.
5. A szakkollégisták együttlakó bázissal rendelkeznek, illetve erre törekednek.
6. A szakkollégium nagy hangsúlyt helyez tagjai emberi és szakmai fejlődésére, az alapképzés első éveitől az egyetemi illetve főiskolai képzés végéig.

Forrás: Szakkollégiumi Charta (Interkoll, 2011.)

A szakkollégiumok napjainkban az *öntevékenység* és a demokratikus működés értékei szerint, a *szakmaiság*, a *közösség* és a *társadalmi érzékenység* egymástól elválaszthatatlan pilléreire építve szervezik működésüket. A mozgalomnak pedig a szakkollégiumok közös döntéshozó gyűlése (Interkoll), az évente-kétévente továbbra is megrendezésre kerülő NYATA, valamint tudományos konferenciák és más interdiszciplináris találkozók, és számos közösségi összejövétel egyaránt szerves részét képezik.

2.1.1 A JPKSZ helye a szakkollégiumi mozgalomban

A szakkollégium néhány évvel ezelőtti megalakulása óta nagy utat járt be. Mint az a szakkollégiumi mozgalom történetéből látható, a budapesti, történelmi múlttal rendelkező szakkollégiumok súlya a mozgalomban igen nagy. Éppen ezért nagy érdem, hogy fiatal, vidéki szakkollégiumként szerephez juthatott a mozgalom életében.

A JPKSZ volt az első a vidéki szakkollégiumok közül, aki NYATÁ-t rendezhetett, emellett pedig az Interkoll állandó tagjaként a mozgalommal kapcsolatos döntésekben is aktívan részt vesz.

A Janus Pannonius Közgazdasági Szakkollégium 2007 márciusában hallgatói kezdeményezésre, tehát „alulról szerveződve” alakult meg. Önként vállalt és lelkesedéssel hirdetett céllal, mégpedig, hogy tagjai szakmailag felkészült, közösségben jól együttműködni képes és a társadalmi problémák felé érzékeny értelmiségi fiatalokká váljanak.

A szervezet működési szabályainak kialakításakor az alapító tagság e célok teljesülését kívánta megteremteni. Ez a küldetés összecseng a Szakkollégiumi Chartában megfogalmazott elvekkel¹, így – mivel a szakkollégiumi mozgalom tagjait e szellemiség köti össze – a JPKSZ a mozgalom tagjává vált.

2.2 A szervezet működése

A folyamatos szakmai munka a tagok által szervezett kurzusokon zajlik elsődlegesen, amely a tagok az egyetemi képzésen túli a felkészültségére és aktív részvételére épül. Ezekben a kurzusokon az oktatóktól vagy vállalati szakemberektől és egymástól egyaránt lehet tanulni: kis csoportokban, a személyes kapcsolatra építve aktív kommunikációval növelve a tudástranszfer hatékonyságát.

¹ 2011. március 12-én új formában lépett életbe, de elviségében megegyezik a JPKSZ alakulása kori Chartával.

Alapvető fontosságú, hogy a tagok számára egy széles tudásbázis álljon rendelkezésre és kialakuljon egy olyan belső motiváció, tudásvágy, amely lehetővé teszi, hogy a szakkollégisták bármely szakmai probléma felmerülésekor új megoldásokra nyitottan, intuitívan gondolkodjanak.

A közösség tagjai megélhetik a demokráciát, belülről alakíthatják a független és öntevékeny csoport szabályrendszerét, dinamikáját, mindennapjait. Emellett ahhoz, hogy együtt, közösségként tudjanak működni, meg kell tanulniuk mindnyájuknak alkalmazkodni egymáshoz, és tanulni egymástól, fontos kérdésekről vitázni - de kompromisszumot kötni is.

Fontos, hogy a szakkollégisták kinézzenek, és egyre inkább ki is lássanak az ablakon: hogy reagáljanak arra, ami a minket körülvevő világban történik, felismerjék és megértsék a társadalomban lejátszódó jelenségeket. A közéleti érdeklődés és a társadalmi felelősség alapvető érték a szakkollégium életében.

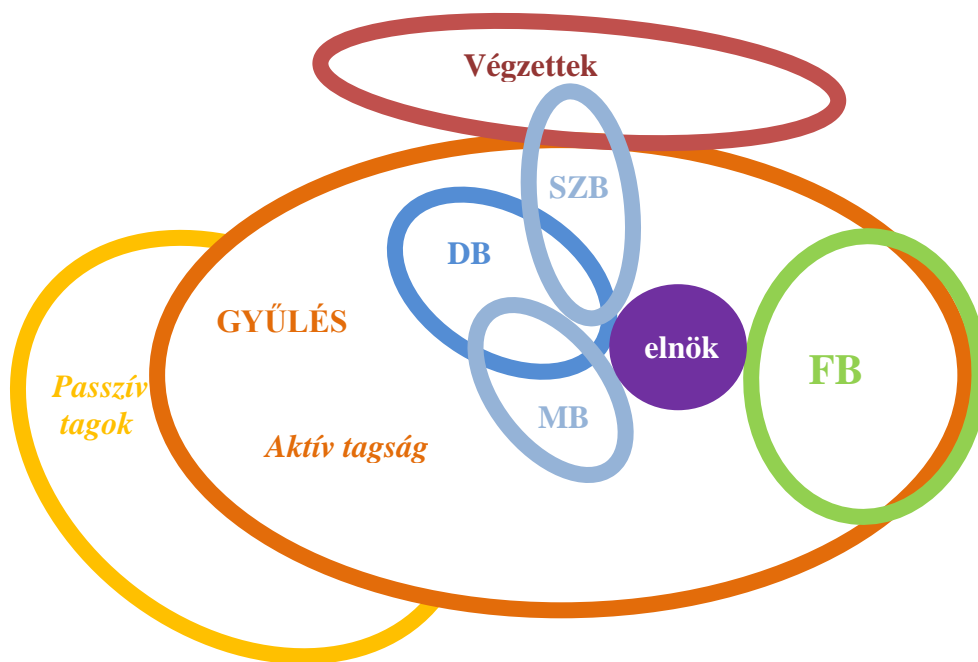
2.2.1 Szervezeti felépítés

Ezen alapelvek, valamint a szervezet tevékenységének, működésének keretei, és a szervezeti felépítés a *JPKSZ Szervezeti és Működési Szabályzatában (SZMSZ)* rögzítettek.

A szakkollégiumba való bekerülés a karunk alapképzésének első évében, valamint mesterképzésének első félévében részt vevő közgazdász hallgatók számára nyitott, azonban felvételi útján, és csak a Gyűlés által meghatározott létszámban nyerhetnek tagságot.

A szakkollégiumi tagoknak limitált lehetőségük, akárcsak a reguláris képzés során, passzív félévet tölteni, így tehát vannak aktív és passzív tagjaink. Emellett az alapképzésen végzett tagoknak lehetőségük van maximum két évig szüneteltetniük tagságukat, ha vissza akarnának jönni mesterképzésre, de még tovább töltik gyakorlati idejüket.

Azok a tagok, akik az alapképzés vagy a mesterképzés során a szakkollégiumban legalább másfél évig tagok voltak egyetemi tanulmányaik lezárultával oklevélben részesülnek, viszont *végzett szakkollégista* címet és az ezzel együtt járó plakettet csak olyan tagok kaphatják meg, akik az alap- és mesterképzés ideje alatt is a szervezet tagjai voltak, valamint saját kutatásukkal szerepeltek Tudományos Diákköri Konferencián.

Forrás: A JPKSZ Szervezeti és Működési Szabályzata alapján saját szerkesztés (JPKSZ, 2007.)

1. ábra - A szakkollégium szervezeti felépítése

A szakkollégium legfőbb döntéshozó fóruma a Szakkollégiumi Gyűlés, amely a szervezet legfontosabb, stratégiai jelentőségű ügyeiben dönt. Ezen a szakkollégium összes aktív tagja köteles részt venni és szavazati joggal rendelkezik. A Gyűlés félévente legalább kétszer, de általában 3-4 alkalommal ülésezik.

A Diákbizottság (DB) öt tagját a Szakkollégiumi Gyűlés választja egy évre. Feladatköre a napi, operatív ügyekben való döntéshozatal, ülése a szakkollégium életében az információáramlás helyszíne, a napi döntések kialakulásának és meghozatalának fóruma. A DB munkáját a DB-titkár hangolja össze, ő hívja össze és vezeti le a Szakkollégiumi Gyűlést, illetve a DB üléseit. A DB további négy tagja posztonként a gazdálkodás, a marketing, a rendezvények, illetve a tudományos munka felelőse.

Az elmúlt időszakban a Diákbizottság tagjainak további bizottságok segítik munkájukat, mint például a Marketing-felelős elnökségével működő háromtagú Marketing Bizottság (MB), melynek tagja lehet bármely aktív tag. Vagy a Tudományos-felelős munkáját segítő, szintén háromtagú Szakmai Bizottság (SZB), melynek tagjai mesterképzésben, vagy pedig doktori képzésben részt vevő végzett tagok lehetnek.

Mindkét bizottságot a Szakkollégiumi Gyűlés választja meg, és a DB-nek tartoznak beszámolási kötelezettséggel.

A Diákbizottság és az őket segítő bizottságok rendszeresen üléseznek, ülései a szakkollégium minden tagja számára nyilvánosak.

A szakkollégium elnöke a kar elismert oktatója, aki a szakkollégiumot képviseli az egyetem és más külső személyek felé. Az elnök feladata, hogy tapasztalatával, szakmai felkészültségével segítse a szakkollégium más tisztségviselőinek munkáját, illetve a tanári karral közösen mozdítsa elő a szakkollégium tagjainak szakmai fejlődését.

A felvételi megszervezésért, lebonyolításáért a Felvételi Bizottság (FB) felelős. Öt tagját a Szakkollégiumi Gyűlés választja egy évre. Tagjai maguk közül választják meg az FB elnökét, aki a Bizottság, SZMSZ-ben meghatározott, munkáját koordinálja. (JKSZ, 2007.)

2.3 A Janus Pannonius Közgazdasági Szakkollégium, mint közösség

Amikor közösségről vagy csoportról beszélünk, akkor bizonyos szociálpszichológiai természetű kötelékre utalunk. A csoport több, mint egymással együttműködő egyének együttese. Olyan tagokból áll, akik egy vagy több közös tulajdonsággal rendelkeznek, és tudatában vannak annak, hogy ezáltal csoportot képeznek: *a csoport önmagára, mint minden mástól megkülönböztethető egységre, tekint.* Emellett tagjai bizonyos célok és érdekek pozitív kölcsönös összefüggésének tudatában vannak.

Ha ezen feltételek teljesülnek akkor már a csoportról beszélünk. Ha interakcióban állnak egymással, valamint a közös célok és érdekek elérésére törekszenek, akkor már úgynevezett *funkcionáló csoportról* beszélhetünk.

Ha viszont rendelkeznek általuk *kialakított normarendszerrel és szabályokkal*, melyek meghatározzák a tagok *tevékenységeit, kötelezettségeit és jogait*, akkor már szervezett csoportot alkotnak.

A *szervezett csoportok* tagjai jobban odafigyelnek egymásra, és arra törekszenek, hogy megértsék egymást, szervezett csoport esetén a kommunikáció is hatékonyabb, könnyebben jutnak egyetértésre, mert az egymással szemben érzett attitűdjük gyakrabban rejt magában barátságosságot és bizalmat.

A szervezett csoportok esetében a tagok értékrendje és szokásai közelebb esnek egymáshoz. Konfliktusok esetén pedig valószínűbb, hogy azokban közös erőfeszítések

árán megoldandó problémákat fognak látni, mintsem a konfliktushelyzet kiélezés által az egymás befolyásolására való alkalmat. (Titkos, Csoportmunka a 90-es években, 1998.)

2.3.1 A csoporttá fejlődés folyamata

Az előbbieken ismertetett csoportképző tulajdonságok egymásra épülnek és a csoportfejlődés folyamata során alakulnak ki.

Az alapító tagok egyetemi éveinek kezdetétől tekinthető a folyamat, amikor is elkezdődött a *primer társas tájékozódás*, vagyis elkezdték a potenciális tagok megismerni, értékelné egymást. Ez a társas halmaz még nem rendelkezett egyértelműen megkülönböztető tulajdonsággal, de bizonyos hasonló érdeklődési irányok, tervek, értékek szerint szorosabb kötelékek szövődtek.

E kötelékeken belül elkezdett kialakulni valamiféle *szerepstruktúra*, megjelentek a klasszikus szerepek, elsőként a feladatkijelölő szerepek, melyek közül a *kezdeményező* támogatókra lelt, amikor célként kitűzte, hogy szervezett csoporttá alakuljanak a közös értékek mentén, melynek elvi kereteit egy már létező mozgalom lefektette – a szakkollégiumi mozgalom.

Ekkor már volt kijelölt közös cél, melyet közösen akartak elérni, tehát ekkor már szinte *funkcionáló csoportról* beszélhetünk, de még hiányzott, hogy önmagukat minden mástól megkülönböztethető egységként tekinthessék.

Amikor a közösség szakkollégiumot alapított, mind *szakkollégisták* lettek: közös szimbólumot – saját nevet, mottót, jelképet – alkottak, melyek azokat az értékeket fejezték ki, amely már eddig is köteleket jelentett számukra, de most már egyértelműen körülhatárolható egységet alkottak.

A szakkollégium alapítása egyúttal a mozgalom normarendszerének átemelését is jelentette a közösség számára, tehát már normarendszerrel is rendelkezett.

És akkor ezen a ponton egy érdekes megállapítást tehetünk: a közös cél az, hogy szervezett csoporttá váljon a közösség – tehát ennek érdekében szabályokat kezd alkotni, melyekben a kötelezettségeket és jogokat lefekteti, és meghatározza a működésének kereteit – és ennek eredményeképp *szervezett csoporttá* is válik.

Mindez hamar írott formát is öltött, amikor megszületett a szakkollégium *Szervezeti és Működési Szabályzata* (SZMSZ), azonban a fejlődés máig tartó hosszas folyamat a szervezet életében.

2.3.2 Csoportdinamika

A közösség sikereket élt meg, hamar elismert diákszervezetté vált az egyetemen, hiszen a tanárok többsége üdvözölte, hogy hallgatók egy csoportja nem megúszni akarja a tanulást, hanem többet és többet szeretne tanulni.

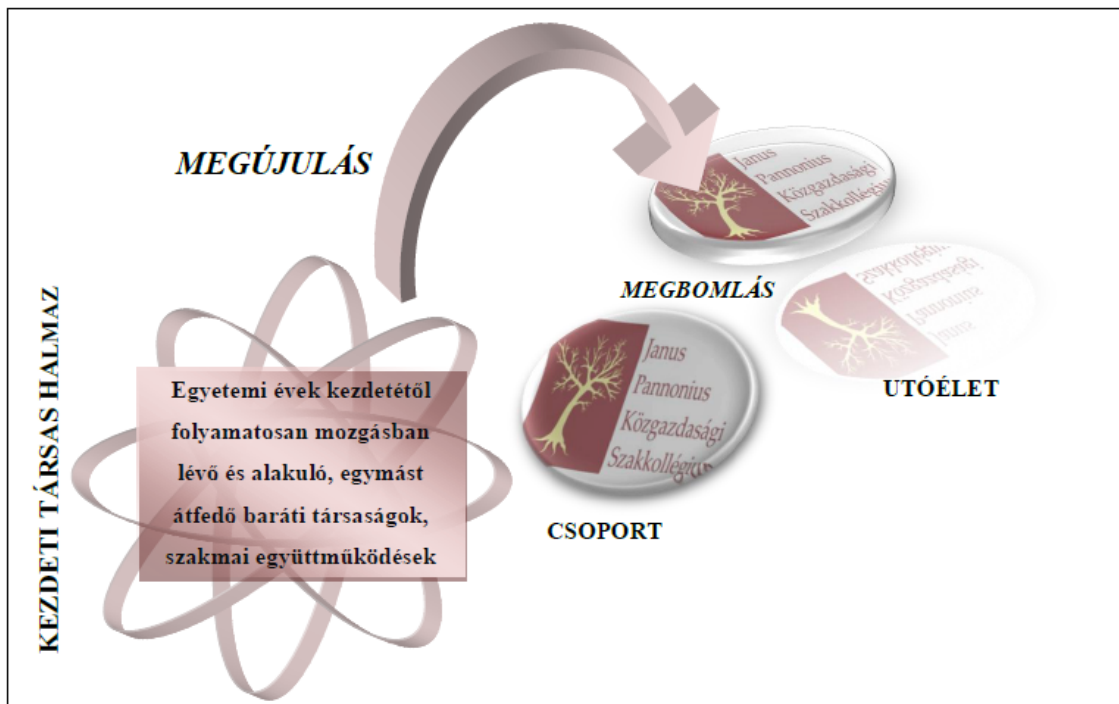
Emellett nagynevű szakkollégiumok is elismerően fogadták, hogy hozzájuk képest céltudatosabb, szervezettebb működést tapasztaltak, illetve a tagok aktivitását is példaértékűnek értékelték.

Mindennek magyarázatát abban látom, hogy a szervezet szabályainak kialakításakor tanult a többi szakkollégium hibájából. Mintának vette a „nagyok” rendszerét, de annak hibáit nem vette át, hanem azokra rögtön megoldásokat keresett.

Ami pedig a tagok aktivitását illeti, egyértelmű és megfogható szervezeti cél volt a szakkollégiumi mozgalomban és a karon, diákok és tanárok között egyaránt, elismertté válni.

Azonban mára, amikor szakkollégiumunk közössége mindezeket elérte, azon kívül, hogy nincs ennyire egyértelmű elérendő közösségi célkitűzés, más kihívások is veszélyeztetik a csoport kohézióját.

Az alapítást követően évente, rendszerint alsóbb évesekkel, bővült a tagság, de amikor az alapító tagok befejezték egyetemi tanulmányaikat, *megbomlott* az addigi csoport. A csoport fejlődése tehát ezen a ponton elágazik. Elkezdődik az utóélete, hiszen a távozó tagok megbontják a közösséget, de csak részben, mert a fiatalabbak ott maradnak kvázi „csonka” közösségként, akinek az érkező új tagokkal *meg kell újulnia*.

Forrás: Titkos alapján saját szerkesztés (Titkos, Csoportmunka a 90-es években, 1998., old.: 21)

2. ábra - A csoportfejlődés folyamata

Ez azt jelentette, hogy az addig mindenki által világosan ismert struktúrák megborultak, és nemcsak olyan mértékben, mint az új tagok érkezésekor, hanem gyökeresen átalakult a szerepstruktúra és a hatalmi struktúra mellett a társas-vonzalmi és kommunikációs struktúra is, hiszen ha valakinek a legjobb barátja végzett, akkor a mindennapokban már nem vele fog együttműködni bizonyos feladatokban, és könnyen lehet, hogy új barátságok alakulnak.

Egyúttal azzal is szembe találta magát a közösség, hogy ettől kezdve ez folyamatossá válik, sőt mindezt fokozza csak az a tény, hogy ettől kezdve a hallgatók a Bologna-rendszer oktatási struktúrájában végzik egyetemi tanulmányaikat, ami három év alapképzést, majd fél év gyakorlatot, és ezt követően két év mesterképzést jelent.

Ez nemcsak azzal jár, hogy jó eséllyel a hallgatók kiesnek egy félévet a közösség életéből a gyakorlati időszak alatt, hanem azzal a scénárióval is számolni kell, hogy nem itt fogja folytatni a tanulmányait, vagy éppen nem is tudja, vagy akarja folytatni azt.

Mindez a szakkollégiumi tagságot tekintve jelentős fluktuációt eredményez, amely szintén a struktúrák képlékenységét, és gyors változását eredményezi.

2.3.3 Továbbfejlődés

Mindezek tudatában a közösség válaszokat keres olyan kérdésekre, melyek közelebb vihetik a helyzet megoldásához. Az egyik ilyen fontos kérdés, hogy hogyan is néznek ki jelenleg a közösség láthatatlan struktúrái. Ennek feltárásához nyújt segítséget a szociometria.

3 SZOCIOMETRIA

A szociometriai módszer nemcsak technikai egyszerűségének és ötletes ábrázolásmódjának köszönhető elterjedését, hanem annak is, hogy érlelődő igény elégitett ki. Elsőnek tette lehetővé a kapcsolatok formalizálást és kvantifikálását a jelenségeknek abban a tartományában, amelyben az egyénnek és a társasnak a kölcsönhatása egyműségük, bonthatatlan együvé tartozásuk szintjén figyelhető meg. (Méri, 1996.)

A szociometriai kutatás során egy csoport tagjai bizonyos kérdéseken keresztül kiválasztják egymást, melynek motivációi és eredményei egyaránt fontos információkkal szolgálnak az elemző számára. A kutatás során felmerülő számos nehézség azonban gyakran nemcsak a kapott adatok nem megfelelő értelmezéséből adódik, hanem a szociometriai technikák nem szakavatott, nem hozzáértő felhasználásából, alkalmazásából is.

A szociometriai kutatási technika ugyanakkor tele van vitatható és az irodalomban korántsem egyértelműen megoldott momentumokkal. A kutatóknak ezekről legalább elemi szinten tájékozottnak kell lennie, hogy ne kövessenek el durva és jóvátehetetlen hibákat. A szociometriai kutatást ugyanis rendkívül nehéz, gyakorlatilag lehetetlen megismételni helyesbítési céllal.

Mindemellett, ahogyan más szociológiai vagy pszichológiai kutatás esetén, a szociometria esetén is jellemző, hogy még akkor is biztosít ilyen vagy olyan értelemben magyarázható, felhasználható vagy visszaélésre lehetőséget adó adatokat, ha azzal nem hozzáértő találkozik. Ez a veszély a szociometria esetén viszonylagos egyszerűségéből fakad, illetve abból, hogy mindezen felül érdekes, akár „pikáns” adatokat is tartalmazhat. (Petrušek, 1972)

Mindezekből következően alapvető fontosságú, hogy egy ilyen kutatás elvégzésekor pontosan definiáljuk a célját, amely a kutatás minden fázisában a szemünk előtt kell, hogy lebegjen, a teszt összeállításától az eredmények közzéadásáig.

3.1 A szociometriai felmérés alapelvei

Moreno a szociometrikus teszt konstrukciójának hat szabályát fogalmazta meg a *Who Shall Survive* (Ki kit győz le?) 1953-as kiadásában:

1. ki kell jelölni azon csoport határait, amelyben a tesztvizsgálatot végezzük;
2. a megkérdezett személyek számára a választási lehetőségek számának korlátlannak kell lennie;
3. az egyéneket fel kell kérni, hogy a kiválasztás és az elutasítást végezzék el bizonyos specifikált kritérium vagy elgondolt tevékenység (activity in mind) szerint;
4. teszt eredményeit a csoport újjászervezésére (restrukturálására) kell felhasználni;
5. a választásokat úgy kell végrehajtani, hogy a csoport többi tagja azokat ne ismerje;
6. a kérdéseket úgy kell feltenni, hogy azokat minden egyes résztvevő megértse. (Petrusek, 1972, old.: 165.)

Mindezen szabályok alapján *Moreno* igen kis mozgásteret enged az elemzőnek, ugyanakkor e szabályok szisztematikus feloldásával különböző típusú és információmennyiségű adatokat kaphatunk annak függvényében, hogy mi a célja a kutatásunknak.

3.1.1 A szociometriai felmérések osztályozása (PETRUSEK, 1972)

Az osztályozáshoz hat osztályozási ismérvet lehet megkülönböztetni, mégpedig: a szférát (a felmérés körét), a választást, melyet tovább lehet bontani a választások száma, fajtája és intenzitása alapján, a választási kritériumot, melyet szintén tovább lehet tagolni a kritériumok száma és fajtája szerint, valamint a motivációs tényezőt, a saját szociometriai helyzet megítélését és a kutatási célt.

1. a választás szférája:

- a. a választás csak zárt csoporton belül végezhető, tehát azok közül a csoporttagok közül kell választani, akik tényleg jelen vannak vagy pedig

szervesen a csoporthoz tartoznak, amit a csoport minden egyes tagja számára teljességgel egyértelmű.

b. a választás ezen a zárt csoporton kívül is lehetséges.

2.1 a választások száma:

a. az egyén számára lehetséges választások száma korlátlan.

b. a választások száma korlátozott, amely négy módon hajtható végre:

- ◆ maximum-minimum limit: a választások száma pontosan meghatározott, vagyis az egyén sem többször, sem kevesebbszer nem választhat;
- ◆ maximum limit: a választások megengedett száma meghatározott, ennél többször az egyén nem választhat („plafon”);
- ◆ minimum limit: az egyén nem választhat kevesebbszer, mint a meghatározott;
- ◆ cirka limit: a választások száma legyen „körülbelül” k , vagyis az egyén többször vagy kevesebbszer is választhat k -nál.

A választások számának korlátozása (K-choice request) mellett szól mindenekelőtt az adatok viszonylagosan könnyű feldolgozása, a korlátlan választás ellen pedig az a tény, hogy az összes kapott adatot figyelembe vevő szociogram gyakorlatilag megszerkeszthetetlen. Empirikus vizsgálatok bizonyították, hogy az értékek a két esetben, tehát ha korlátlan választást engedünk, és ha korlátozzuk azok számát, nagyfokú korrelációt mutatnak.

2.2 a választások fajtája:

a. csak pozitív (rokonszenv) választás lehetséges;

b. pozitív és negatív (ellenszenv) választás lehetséges.

Az az elméletileg lehetséges variáns, miszerint „csak negatív választás lehetséges” sehol sem valósult meg, mivel lényegét tekintve tulajdonképpen ellentétben áll a szociometriai vizsgálat céljaival.

A kutatások többségében a negatív, ellenszenvi választásokat nem alkalmazzák, mert ezek a kérdések felkérlik az egyént az ellenszenvre, ezáltal a csoportbomlasztó hatásokat gerjeszt. Ugyanakkor a negatív választások problémakörével foglalkozó irodalomban számos kutatás során az ellenszenvi értékelés negatív hatásai nem következtek be. Például

gyermekcsoportokban nincs ellenállás a negatív kérdésekkel szemben, mert még nem hatnak rájuk a „kultúrgátlások”.

Petrusek saját kutatásai során pedig azt tapasztalta, hogy ha a kutató iránt erős bizalmat tanúsít a csoport – akár azért, mert nagyon jól ismerik, vagy épp azért, mert teljesen ismeretlen –, különösebb ellenállás nélkül alkalmazhatóak az ellenszenvi kérdések.

Azonban más kutatások során pedig az tapasztalható, hogy akik felelnek a negatív kérdésekre, közülük is sokan meggondolják magukat, és kihúzzák a már beírt neveket. Az „önkorrekciók” száma lényegesen magasabb, mint a pozitív válaszok esetében, valamint munkahelyi felmérések alkalmával a vizsgált személyek többsége egyszerűen üresen hagyta a negatív kérdéseket. Ez nyilvánvalóan annak a jele, hogy nem bíznak a vizsgálat titkosságában. (Mérei, 1996.)

Negatív választás alkalmazása e tapasztalatok alapján csak akkor javasolt, ha kifejezetten ilyen típusú adatokra van szükség, és csakis azért, hogy általánosan jellemezzük a csoport légkörét, valamint az egyének pozícióját. Ekkor anonim vizsgálat ajánlott, amikor az interakcióknak csak a végpontjai válnak ismertté, de ezekből előbbieket megismerhetjük. Ezen kívül, ha megengedjük a negatív választásokat, számukat ne határozzuk meg.

2.3 a választások intenzitása:

- a. az egyént felkérjük, hogy választásait rangsorolja intenzitásuk szerint;
- b. az ilyen rangsorolást nem kívánják meg.

Empirikus kutatásokkal bizonyították, hogy a két rendszer között szoros összefüggés áll fenn: a viszonylagos szociometrikus státusz majdnem mindig egyforma, és igen erősen korrelálnak.

3.1 a választási kritériumok száma és specifikálásuk módja:

- a. csak egyetlen választási kritériumot alkalmaznak;
- b. egynél több választási kritériumot alkalmaznak.

Az egyetlen kritérium az adatok elemzését segíti elő, ugyanakkor vannak olyan esetek, amikor ez az eljárás szükségszerűen leegyszerűsített megállapításokhoz vezet, és a feldolgozott adatok torzítják a tényleges helyzetet. Emellett a több választási kritériummal minimalizálhatjuk a kérdések tökéletlenségéből – nem arra kérdeznek végül, amire kíváncsiak vagyunk – adódó tévedéseket.

Alapvető, hogy a kritérium specifikált legyen, ugyanakkor ennek mértékét nehéz definíciószerűen meghatározni. A kritériumok lehetnek olyanok, amelyek bizonyos alapvető csoporttevékenységből indulnak ki, illetve olyanok, amelyek az egyének között kialakult érzelmi kapcsolatokra vonatkoznak.

3.2 a választási kritérium fajtája:

- a. reális választási kritériumot választanak ki, és csak azt a kritériumot alkalmazzák;
- b. a reális kritériummal együtt potenciális kritériumot is alkalmaznak;
- c. csak potenciális kritériumot alkalmaznak.

Moreno olyan kritérium kiválasztását tartja optimálisnak, amely nemcsak elképzelt aktivitást (activity in mind) vált ki, hanem közvetlen tevékenységre is indít. Megkülönböztetése valamelyest eltér a fentiektől, ezek alapján diagnosztikai és tevékenységi kritériumot különböztet meg. Előbbire példaként a „kit hívna el vacsorázni?” kérdést hozhatjuk, míg utóbbira például egy olyan szituációt, amikor egy piactéren a helyfoglalás előtt megkérdezik, hogy „ki mellett kíván helyet foglalni?” (Mérei, 1996.)

Az azonban könnyen belátható, hogy az ilyen nagymértékben specifikus helyzetek kialakítása túlmegy a kutató lehetőségein. Tehát a reális és potenciális kritérium közötti megkülönböztetés tehát szükségszerűen továbbra is az „elképzelt tevékenység” halmazában helyezkedik el.

Ily módon reális kritérium az, amely minden egyénnél személyi tapasztalataiból, a vizsgált csoport számára pedig csoporttapasztalatból ismert helyzetet vált ki, és a kérdésben foglalt feltételek teljesíthetők, bár a feltételezés nem az, hogy teljesítésük azonnal megtörténik.

A potenciális kritérium viszont olyan helyzetet hoz magával, amelyet csak néhányan, esetleg senki sem ismeri saját tapasztalataiból, és a csoport száma is ismeretlen csoporttapasztalatból, továbbá amelynek feltételei csak egészen kivételesen volnának teljesíthetők, viszont az eddigi személyes vagy csoporttapasztalat útján könnyen el tudnak képzelni.

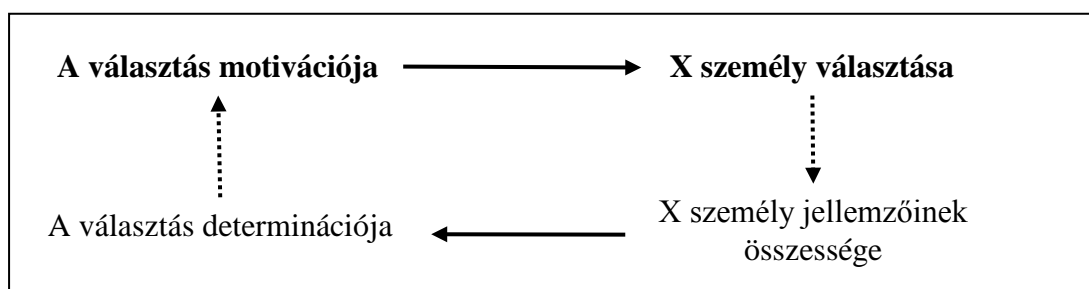
Amennyiben ez utolsó feltétel nem teljesül, vagyis a vizsgált személyek nehezen tudják elképzelni, mondhatjuk, hogy a csoport szempontjából nem jelentős kritériumról beszélünk, melynek alkalmazása komoly torzításokat eredményez.

A reális és potenciális kérdések kombinálása javasolt, ugyanakkor nem bizonyított, hogy a kizárólag potenciális kérdésekkel végzett felmérések kevésbé lennének megbízhatóak.

4. a motivációs tényező:

- a. az egyént felkérjük, hogy magyarázza meg választásának indítékát
 - ◆ nyílt vagy zárt kérdés formájában;
- b. az egyént nem kérjük fel magyarázatra.

Ennek jelentősége abban rejlik, hogy a választások indítéka sokrétű. Az emberek gyakran nem tudják motivációjukat szavakba foglalni. Ugyanakkor különbséget kell tennünk a választás külső meghatározottsága és annak a szó valódi értelmében felfogott motivációja között. A külső determináltságot szociológiai, míg a motivációt mindenekelőtt pszichológiai tényezőkre vezethetjük vissza.

Forrás: Petrussek alapján saját szerkesztés (Petrussek, 1972, old.: 195.)

3. ábra - A választás külső meghatározottsága és motivációja közötti különbségtétel

5. a saját szociometriai helyzet megítélése:

- a. az egyént olyan véleményközlésre kérjük fel, hogy választását viszonzni fogják-e vagy sem;
- b. az egyént nem kérjük fel erre.

Az egyén egyrészt egyszerűen igen-nem válaszok formájában véleményezheti saját helyzetét, másrészt pedig tulajdonképpen súlyozhatja válaszait, amennyiben az egyes kérdések esetén viszonzási skálát alkalmazunk. Ezen adatok elemzését relációanalízissel végezhetjük.

6. a szociometriai kutatás célja:

- a. a vizsgálat eredményeit programszerűen felhasználhatják a csoportba való beavatkozásra;
- b. a vizsgálatot nem ilyen céllal folytatják le.

Moreno alapvetően szigorú kritériumként kezeli, hogy a szociometriai vizsgálatok eredményeit a lehető legnagyobb mértékben a vizsgált csoport újjászervezésére, restruktúrálására kell felhasználni. Ez módszertani síkon abban nyilvánul meg, hogy Moreno nagy fontosságot tulajdonít a tevékenységi kritériumoknak. Azonban ő is elismeri a diagnosztikai célokat követő szociometria önálló létjogosultságát.

Annak, hogy a szociometriai kutatásoknak a csoportstruktúra újjászervezésére kell vezetnie, számos vitás elméleti és módszertani vonatkozása van. Metodológiai szempontból azt a követelményt, hogy a kapott adatok alapján változások következzenek be a csoportban, az indokolja, hogy a változásra vonatkozó ígéret folytán a megkérdezett személyek erősebben motiváltak a tekintetben, hogy a teszt során feltett kérdésekre valóság-hű válaszokat adjanak.

Azonban ez a feltételezés nem teljesen indokolt. Ha a reális kritériumot – vagyis azt, hogy a kérdésben feltett szituáció bekövetkezése reális, azonban nincs kilátásba helyezve – tevékenységi kritériummá alakítjuk valóságos helyzetet teremtve azáltal, hogy „felhasználási rendeltetésű eljárást alkalmazunk”. Ekkor a választás nem a „tisztá preferenciát” fejezi ki, mivel már a vizsgálati szakaszban az „új helyzet” hat az egyénre.

3.1.2 A szociometriai felmérés érvényessége

Ezen kívül a kutatást akár restruktúrálási akár diagnosztikai céllal végezzük, fontos megállapítanunk a felmérés érvényességét és megbízhatóságát.

A felmérés érvényességét időben az alapján tudjuk megbecsülni, hogy az egyének motivációi milyen mértékben változhatnak. Például ez összefüggésben állhat a csoportban észlelhető fluktuáció mértékével, vagy éppen a korcsoporttal (gyermek, vagy serdülő csoport, középkorúak csoportja). Amennyiben a motivációk gyors változását feltételezzük az eredményeket, mint *pillanatképet* kell értékelnünk.

3.2 A szociometriai felmérés adatainak feldolgozása

A szociometriai felmérés adatait két először egy kölcsönösségi táblázatban foglaljuk össze. A kölcsönösségi mátrix mindkét tengelyén a vizsgált csoport névsora szerepel. A mezőkben a választásokat tüntetjük fel a kérdés sorszámával.

A kölcsönös előfordulásokat kiemeléssel jelöljük (például karikázással). Minden két személy lehetséges kapcsolatának két mezője van az egyik, illetve a másik nevének a sorában, tehát minden mezőben annyi kiemelt jel van, amennyi az egybevágó másik mezővel megegyezik.

3.2.1 A szociogram felrajzolása

A megegyezések (kölcsönösségek) száma alapján pedig már megszerkeszthető a vizsgált társas mező vázlata, a kölcsönös kapcsolatok térképe, a szociogram. Az ábrázolás során a következő szabályszerűségeket kell követnünk:

- ♦ Minden személyt egy bekarikázott szám jelöl, ha a csoportban mindkét nembeli tagok vannak, akkor az ismert örökléstanival jellel különböztethetőek meg.
- ♦ A vonalak kölcsönös választást jelölnek, ha két személy kölcsönösen választja egymást, akkor az őket jelző karikákat vonallal kötjük össze.
- ♦ Ha több kritériumban is választják egymást kölcsönösen, akkor a karikák közé annyi párhuzamos vonalat húzunk, ahány kölcsönös választás történt közöttük. Tehát a vonalak száma a kapcsolat intenzitását jelöli.
- ♦ A felrajzolás során abból a személyből indulunk ki, aki a kölcsönösségi táblázat szerint a legtöbb kölcsönös kapcsolattal rendelkezik. Ezután felrajzoljuk ennek a személynek az összes kölcsönös kapcsolatát, majd ezeknek a személyeknek is feltüntetjük a kölcsönös kapcsolatait, és így tovább mindaddig, amíg a kiinduló személlyel kölcsönös kapcsolatuk révén összefüggő hálózategységbe besorolható valaki. Ezzel megkaptuk az első alcsoportot.
- ♦ A szociogramon mindenki csak egyszer ábrázolható!
- ♦ Ezután megkeressük a kölcsönösségi táblázaton a még fel nem rajzolt személyek közül azt, akinek a még nem szereplő személyek közül a legtöbb kölcsönös kapcsolata van; neki is felvázoljuk valamennyi kölcsönös kapcsolatát majd ezeknek az embereknek a kölcsönös kapcsolatait, és így tovább, amíg ebbe a hálózati egységbe is besorolható valaki. Ezzel megkapjuk

a következő alcsoportot, és így tovább, amíg már csak párok és magányosok nem maradnak.

- ◆ Ekkor a megmaradó párokat és magányosokat az alcsoportok körül helyezük le, lehetőleg úgy, hogy a peremre kerüljenek. Annak az alcsoportnak a közelében helyezük el őket, és azzal a személlyel egy vonalban (vízszintesen vagy függőlegesen), aki őket egyoldalúan választja, vagy akit ő egyoldalúan választanak. Előfordulhat, hogy egy pár mindkét tagját különböző alcsoport választja egyoldalúan, vagy ők választanak egyforma súllyal egyoldalúan két alcsoporthoz tartozó személyt, ilyenkor esetleg megfontolható, hogy az alcsoportok közti üres helyre kerüljenek.
- ◆ Az ilyen elhelyezést azonban nagyon nem kell gondolnunk, mert a szociogram ugyanis nemcsak rögzíti a társas mező viszonyait, hanem az *értelmezést is befolyásolja*. Bármilyen óvatos is az elemzés, nem tudjuk peremszemélynek tekinteni azt, aki a mező középső régiójában helyezkedik el. (Titkos & Glück, Moreno szociometriája, 2004.)

Az egyoldalú kapcsolatokat nyilvántartjuk, mérlegeljük, az értelmezésben felhasználjuk, de mint kapcsolatot a szociogramban nem tüntetjük fel. Ennek fő oka, hogy más értelmezési támpontot nyújtanak.

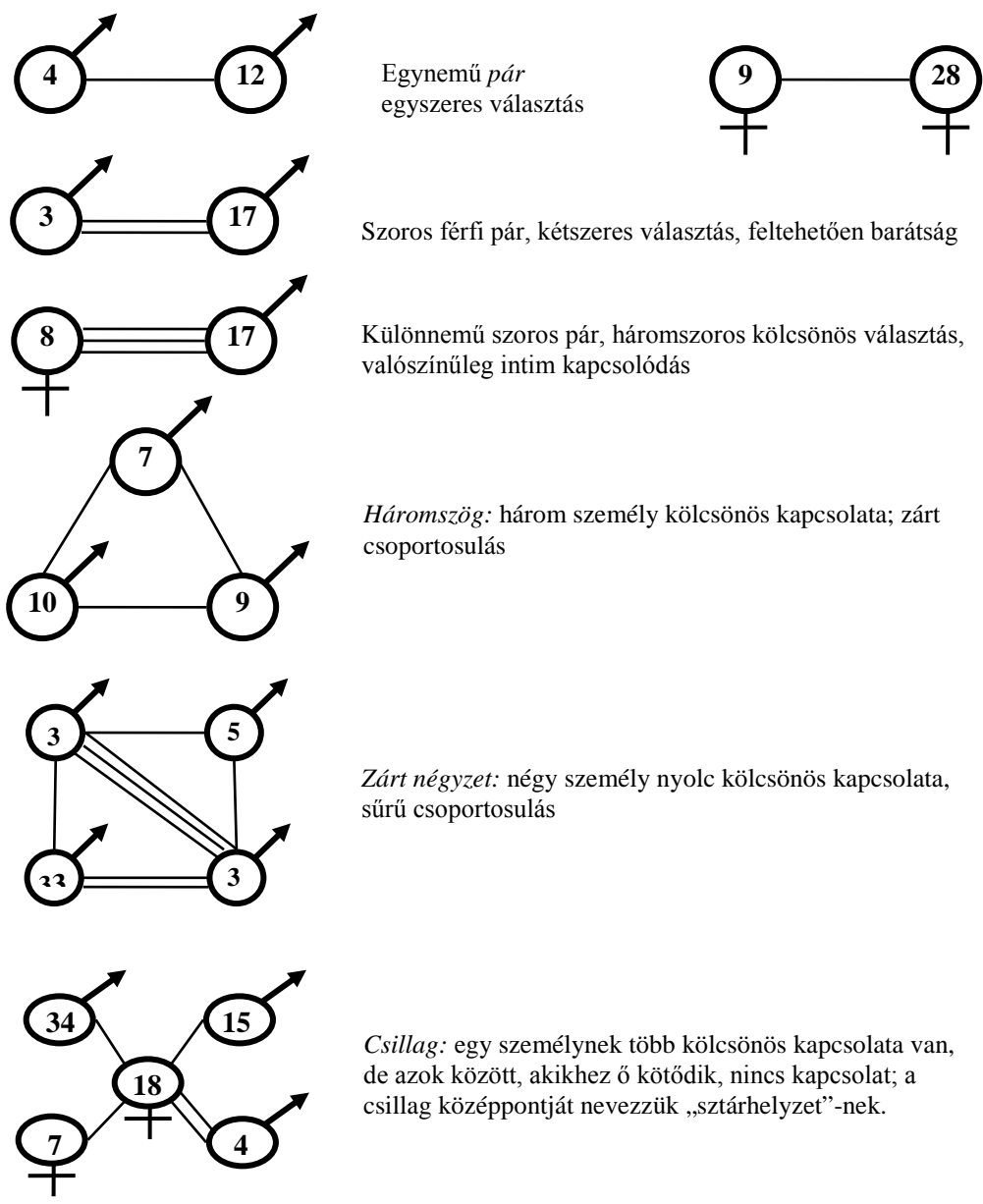
A kapcsolatok kölcsönössége biztosítja a kétirányú kommunikációt, tehát azt, hogy az alakzat mindent tagjához eljuthat minden vélemény és minden arra adott reakció. A kölcsönösség ebben az értelemben a véleményalakításhoz szükséges érintkezési csatornák biztosítása. A kölcsönösség mögött valószínűleg megvannak az együttes élmények. Minél sűrűbb egy alakzat, annál több benne a kölcsönösség, tagjai annál több közösen megélt élményre támaszkodhatnak.

Viszont az egyoldalú kapcsolatok is reális tényezői a társas mező összefüggésrendszerének, azonban csoportdinamikai szempontból egészen másféle cselekvést meghatározó motívumokat fejezhetnek ki. Például nosztalgiát vagy a valahova tartozás vágyát. Elképzelhető a társas mezőnek olyan ábrázolás is, amely az egyoldalú választások ábrázolásával a társas jelentőséget rögzíti. Ebben központi helyre kerülhet valaki úgy, hogy nincs kölcsönös kapcsolata senkivel, azonban róla beszélnek a legtöbbet, vagy az ő ízlését vagy véleményét követik a legtöbben. (Méri, 1996.)

3.2.1.1 Szociogram felrajzolásakor használatos alakzatok

Nemcsak az alakzatok egymáshoz viszonyított helyzete adhat okot az esetleges félreértelmezésre, hanem a szociogram felrajzolásakor az is lehetővé teszi, hogy a vizsgáló szubjektív véleménye rejtetten érvényesüljön, hogy milyen alakzatokban kapcsolja össze az alcsoportokat.

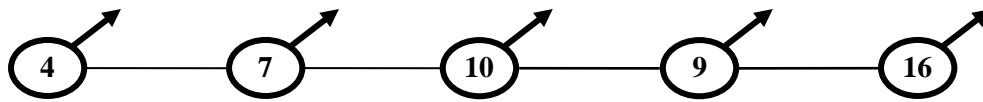
Éppen ezért általános szabály, hogy egy összefüggő hálózategységet mindig a lehető legegyszerűbb alakzatban kell ábrázolni. (5. ábra).

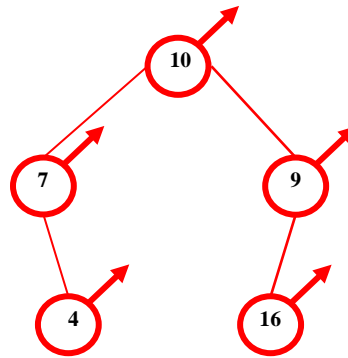
Forrás: Mérei alapján saját szerkesztés (Mérei, 1996., old.: 63-64.)

4. ábra - Egyszerű szociometriai alakzatok ábrázolása

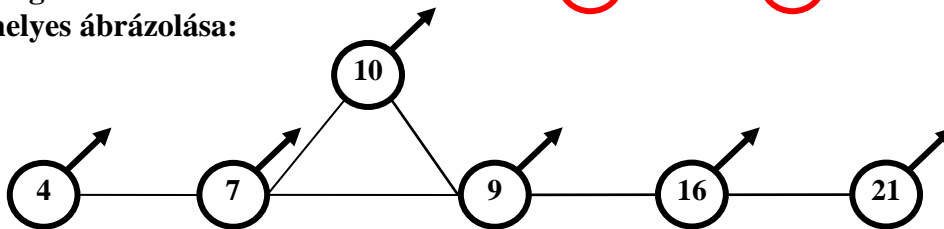
A szociometriai ábrázolás legjelentősebb hibáira a *lánctalakzat* ad lehetőséget, mert ha *nem egyenes vonallal* ábrázoljuk, akkor ugyanaz az összefüggő csoport felrajzolható úgy, hogy az értelmezés számára nyitottabbnak vagy zártabbnak látszék. (6. ábra)

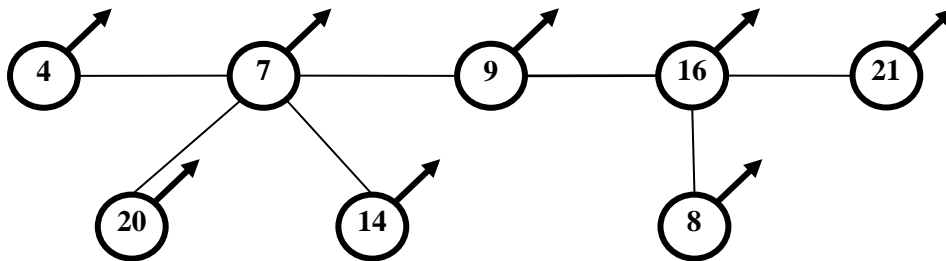
Lánc ábrázolása helyesen és önkényesen, a *piros alakzat* az sugallja, mintha egy zárt csoportot alkotnának, pedig láncban helyezkednek el

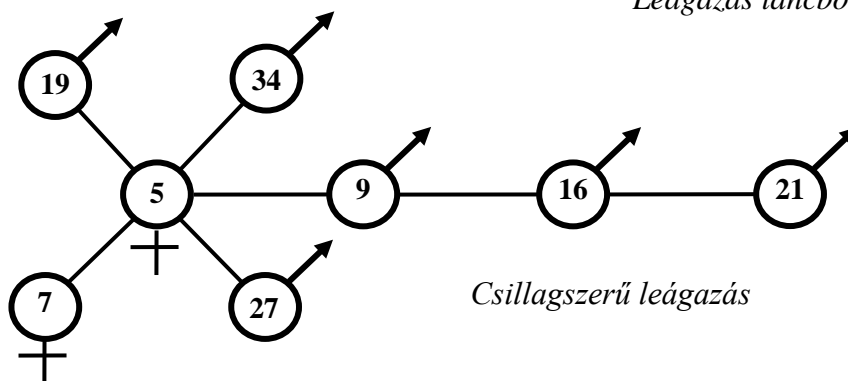
Háromszöggel megszakított lánc helyes ábrázolása:

Leágazó kapcsolatok helyes ábrázolása:

Leágazás láncból

Csillagszerű leágazás

Forrás: Mérei alapján saját szerkesztés (Mérei, 1996., old.: 64-67.)

5. ábra - A lánctalakzatok ábrázolási lehetőségei

3.2.2 A több szempontú szociogram

Mérei Ferenc nevéhez kötődik a több szempontú szociogram, amely a közösséget méri fel, és nemcsak az egyén helyét mutatja meg a társas mezőben, hanem magát a közösséget is jellemzi. Ehhez feltétlenül szükségesek olyan mutatók, amelyekből következtetni lehet arra, hogy a közösség összetétele kedvez-e a kitűzött célok elérésének, feladatok megoldásának, hogy képes-e a csoport, a közösség együttes erőfeszítést igénylő magas teljesítményre.

Továbbá támpontot kaphatunk a felmérésből a következő problémák megítéléséhez:

- van-e esély arra, hogy a vizsgált közösségben közvélemény alakuljon ki, és közös normák jöjjenek létre;
- olyan é-e a közösség, hogy a tagok örömmel tartoznak bele, és ragaszkodnak hozzá;
- milyen indítékok vezérelhetik a kis csoportokat, a párokat, az egész hálózatot a csoportdinamikai történésekben?

4 A JPKSZ SZOCIOMETRIAI ELEMZÉSE

Ebben a fejezetben szeretném bemutatni a szociometriával foglalkozó kurzusunk keretében végzett kutatásunkat, melynek során az előző fejezetben ismertett módszertant a kérdőív összeállításától az eredmények ismertetéséig legjobb tudásunkhoz mérten alkalmaztuk.

4.1 Felmérés

Az első feladatunk a megfelelő kérdőív összeállítása volt, melynek alapvető feltétele az volt, hogy meg tudjuk fogalmazni magunknak a lehető legnagyobb pontossággal, hogy milyen kérdésekre szeretnénk választ kapni.

A szakkollégium történetén végig tekintve arra jutottunk, hogy a jelenlegi, gyorsan változó és nagymértékben heterogén közösség létező struktúráit szeretnénk feltérképezni, és minden információt értékelni, amelyet ezen adatok elárulnak számunkra.

A szakkollégium küldetéséből és működéséből arra a megállapításra jutottunk, hogy alapvetően két meghatározó struktúra határozódik meg a csoport társas mezőjében. Az egyik, természetesen, aktív közösségi életet élő csoportként, a társas-vonzalmi (érzelmi) struktúra, a másik pedig a szakmai együttműködések által meghatározódott struktúra.

Éppen ezért a kérdéseket olyan kérdéskörökre bontottuk, amelyek külön-külön határozzák meg e két struktúrát. Ezen kívül még egy szempont szerint kívántuk értékelni a közösséget, mégpedig a formális hatalmi struktúrát kvázi ellenőrizve, kíváncsiak voltunk arra, hogy ki(k)re bízna rá az érdekképviselést a közösség.

4.1.1 Kérdőív összeállítása

Először tekintsük át, hogy az előző fejezet 3.1.1 alpontjában ismertetett felmérési lehetőségek tekintetében melyeket alkalmaztuk, hogy a felmérésből a céljainknak leginkább megfelelő adatokhoz jussunk.

1. a választás szférája:

A választás szféráját zárt csoportban határoztuk meg, amely az aktív tagok körét jelentette. Elgondolkodtató volt, hogy egyes passzív (gyakorlatot töltő), illetve végzett tagok tapasztalataink alapján a közösség életében aktív szerepet töltenek be, ezért terjesszük ki az aktív tagok körét. Azonban ennek nehézsége az lett volna, hogy mivel a passzív és végzett tagok közül csak néhányat érint, nem az lett volna a kategória, hogy „aktív-passzív-végzett” tagok, hanem az, hogy aktív tagok és még XY és ZQ.

Ebben az esetben viszont ZQ és XY a lekérdezéskor kiemelt figyelemben részesült volna, ami torzíthatta volna az eredményeket.

Ezen kívül az „aktív-passzív-végzett” meghatározás másik nehézsége az, hogy tagjai számára nem teljes mértékben ismert, hogy kik alkotják ezen kategóriát. (Például a legutóbb felvett tagok nem is találkoztak feltétlenül a legelőször végzett tagokkal, vagy fordítva).

Mindezeket mérlegelve arra jutottunk, hogy a legmegfelelőbb szféra az aktív tagok kategóriája, akiket praktikusán a Szakkollégiumi Gyűlésen (melyen minden aktív tag kötelező a megjelenés) 2011. május 3-án kérdeztünk meg. A Gyűlésen 52 tag vett részt, és mivel kikötöttük, hogy csak az választható, aki jelen van a felmérésen (a kölcsönösségi feltétel), ezért a válaszadók száma 52 fő volt.

2.1 a választások száma:

A választások számát kérdésenként öt főben maximáltuk a szociogram felrajzolását, valamint az egyes mutatók kiszámítását megkönnyítendő. Kevesebb válasz adható volt, tehát a plafon (maximum limit) módszerét választottuk.

2.2 a választások fajtája:

Csak pozitív (rokonszenvi) kérdéseket alkalmaztunk, mivel semmiképp sem akartunk bomlasztó hatásokat gerjeszteni, illetve úgy ítéltük meg, hogy a megválaszolendő kérdéseinkre rokonszenvi kapcsolatokon keresztül is választ kapunk.

2.3 a választások intenzitása:

Nem kértük a tagokat, hogy válaszaikat rangsorolják, azonban ahol szükségét éreztük e rangsor fontosságának, ott a válaszadás sorrendjét tekintettük rangsornak.

3.1 a választási kritériumok száma és specifikálásuk módja:

A választási kritériumok számának meghatározásakor figyelembe vettük, hogy még megszerkeszthető legyen, ugyanakkor az érzelmi kapcsolatokra vonatkozóan négy kérdést, a szakmai együttműködésre vonatkozóan pedig három kérdést tettünk fel. A delegációval kapcsolatosan csak egy kérdést fogalmaztunk meg. Mind a nyolc kérdés esetén Törekedtünk arra, hogy minden kérdés specifikus legyen, minél konkrétabb szituációt vázoljon fel a válaszadó számára.

3.2 a választási kritérium fajtája:

Az első kérdés, amelyben arra voltunk kíváncsiak, hogy a válaszadó kikkel lakna szívesen egy kollégiumi szobában, ha lenne saját kollégiumunk a tagok egy részének részben reális választási szituáció, mert a szakkollégiumnak a kari kollégiumi férőhelyekből van elkülönített kerete, melyet a saját tagjai között saját belátása szerint oszthat szét, de ez mindössze a tagság harmadát, negyedét érinti. Tehát ez potenciális kritériumnak tekintendő.

A második és harmadik kérdés, miszerint kikkel osztanák meg a tagok személyes jellegű problémájukat, illetve kikkel ünnepelnék együtt szívesen a születésnapjukat, viszont reális kritériumnak tekinthető, hiszen teljesen mindennapi és valóságos szituációt vázol minden tag számára.

A negyedik kérdés, mely szerint kik lesznek azok akikkel öt év múlva is tartani fogod a kapcsolatot, szintén reális kritérium, azonban ez a kérdés kevésbé specifikált az előbbiektől, inkább a valakihez tartozás vágyának aspektusát adja hozzá a vonzalmi kapcsolatoknak, kevésbé feltételez kölcsönösséget. Épp ezért ennél a kérdésnél érdemes lehet megvizsgálni a nem kölcsönös választásokat is.

4. a motivációs tényező:

Nem kértük a válaszadókat, választásuk indoklására, mert a különböző kérdéscsoportokat az általunk feltételezett motivációk szerint bontottuk fel. Az egyes kérdéscsoportok kérdéseit a szerint specifikáltuk, hogy az általunk feltételezett egyes motivációk minél „vegytisztábban” jelenjenek meg a válaszokban.

Ugyanakkor például a 7. kérdés, mely szerint kit tartasz szakmailag kiemelkedő szakkollégistának, inkább, a már példának hozott 4. kérdéshez hasonlóan, a „valakihez tartozni akarok” típusú kérdés, mintsem a „valakihez tartozom” típusú. Ezért ebben az esetben is érdemes megvizsgálni a nem kölcsönös választásokat is.

A 8. kérdés kilóg a sorból, mely szerint kit delegálnál a Kari Tanács ülésére. Ez esetén csak az egyénekhez tartozó gyakoriságok értelmesek, hiszen ekkor az egyén motivációja tulajdonképpen nem egyén-egyen közötti relációban jelenik meg, hanem a közösség és az egyén között, ekkor a közös értékek, érdekek előbbre kerülnek, mint az egyéni motivációk.

5. a saját szociometriai helyzet megítélése:

Nem kértük fel a tagokat, hogy ítéljék meg, hogy viszonyozzák-e választásukat, de például a már kiemelt „kihez akarok tartozni” típusú kérdések esetén érdekes lehet egy ilyen skálázás, ezáltal kiszűrve, hogy mennyiben csak vágyódásról, mint valós kapcsolatról van szó.

6. a szociometriai kutatás célja:

A vizsgálatot nem valamiféle átszervezés céljából végeztük, hanem inkább diagnosztikai célokkal. Azonban a szervezet folyamatosan átszerveződik az egyre erőteljesebb fluktuáció miatt, ezért inkább ennek a folyamatnak a lekövetését jelölhetjük ki célként.

4.1.2 Instrukció

A lekérdezés előtt ismertettük a válaszadókkal az előbbieken meghatározott válaszadási szabályokat, melyeket feltüntettünk a kérdőíven is. (6. ábra) Elmondható, hogy az értékelhetetlen válaszok száma elhanyagolható volt. Ez lehetett a nem egyértelmű megnevezésből, az esetleges ötnél több válaszból, vagy éppen nem jelenlevő választásából.

A nem egyértelmű megnevezést és a nem jelenlevő választását figyelmen kívül hagytuk, míg az ötnél több válaszadás esetén a válaszadás sorrendjében az első öt nevet vettük csak figyelembe.

	<p>Janus Pannonius Közgazdasági Szakkollégium</p>	<p>Csoportjelenségek szakkollégiumi kurzus A kurzus résztvevői: Bodnár Dorottya, Bodnár Szabina, Czoller Dominika, Szabó Csilla</p>
<p>Minden kérdés esetében MAX 5 főt választhatsz! Magadat nem választhatod! Csak a JELENLÉVŐK közül választhatsz, beleértve minket, elemzőket is! A felírt nevek egyértelműen azonosíthatóak legyenek!</p>		
<p>1. Ha a jövőben a szakkollégiumi tagság feltétele lenne, hogy össze kell költöznünk a szakkollégium saját épületébe, kikkel laknál legszívesebben egy szobában? (Koedukált szobák természetesen megengedettek.)</p>		
<p>2. Személyes problémád esetén kiktől kérnél segítséget?</p>		
<p>3. Kiket hívnál meg mindenképp, hogy együtt ünnepeljétek a születésnapodat?</p>		
<p>4. Mit gondolsz, kik azok a szakkollégisták, akikkel még 5 év múlva is szoros kapcsolatod lesz?</p>		
<p>5. Kikkel dolgoznál együtt szívesen egy esettanulmány verseny alkalmával? (ebben az esetben is max. 5 főt választhatsz, tekintünk el az általában megszokott négy fős csapatlétszámtól)</p>		
<p>6. Az egyik egyetemi előadáson bonyolult szakmai problémáról volt szó, amit nem értesz, kikhez fordulnál először segítségért, hogy elmagyarázzák neked?</p>		
<p>7. Sorolj fel szakmailag kiemelkedő szakkollégistákat (itt is csak a jelenlevők közül válaszd!)</p>		
<p>8. A Kari Tanács megbeszélésre hívja a szakkollégiumot, mert fontos szerepet szán szervezetünknek a jövőben. Kiket küldenél? (Betöltött pozícióktól függetlenül bárkiket választhatsz, akiket alkalmasnak találsz a feladatra!)</p>		
<p>2011. május 3.</p>		

Forrás: Csoportjelenségek – megélt és értelmezett viszonyok szakkollégiumi kurzus (2011)

6. ábra - A lekérdezéshez használt kérdőív

4.2 Elemzés

A kérdőívek válaszait összesítettük, majd az előző fejezetben ismertetett kölcsönösségi táblázatot készítettünk az első hét kérdésre kapott válaszokból. Ezt követően készítettünk a gyakorisági táblázatot is, melyben az utolsó kérdést, illetve a már előzőekben kiemelt negyedik és hetedik kérdést vizsgáltuk.

Ezt követően elkészítettük a két szociogramot, az első kérdéscsoport kölcsönös választásait tartalmazó *érzelmi szociogramot*, majd a második kérdéscsoport alapján kirajzolódó *szakmai szociogramot*.

4.2.1 Kölcsönösségi és gyakorisági táblázat

A kérdőívek adatait Ms Office Excel programban összesítettük. A kölcsönösségi táblázat soraiban a válaszadókat véletlenszerű sorrendben jelöltük, az oszlopokban pedig névsor szerint rendeztük a résztvevőket. A számozás a véletlenszerű sorrendet követi. Jelöltük még a válaszadók nemét a számozott cellák kékre (férfi) és pirosra (nő) színezésével.

A kölcsönös választásokat a kérdések számának kivastagításával jelöltük, majd egy új munkalapon már csak a kölcsönös választásokat jelöltük. Az oszlopok alján összesítettük a választások számát kérdésenként is mind a már csak kölcsönösséget vizsgáló, mind pedig az összes választást tartalmazó táblázatban.

A már előzőekben kiemelt kérdések esetén az egyoldalú választásokat vizsgálva megállapíthatjuk, hogy valóban érdekes az egyoldalú választások összesítésének eredménye. A hetedik (kit tartasz szakmailag kiemelkedőnek) kérdés egyértelműen megmutatja, hogy szakmai szempontból kit tart a közösség „sztárnak”: a 40-es férfit 37 választották, míg a 9-es lányt és 23-as fiút 23-an, ezek magasán kiemelkednek a 3,9-es átlagból. Ezen kérdés tekintetében talán ennek az eredménynek nagyobb jelentőséget tulajdoníthatunk, mint ezen választások kölcsönösségi vizsgálatának.

A négyes kérdés esetén (kivel fogod 5 év múlva is tartani a kapcsolatot) kevésbé vártunk kiugró értékeket, és valóban a legtöbb szavazat 8 volt az átlagos 2,6 szavazathoz képest. A szakmai sztárok közül a 40-es férfi ugyan 6 szavazatot kapott a négyes kérdés során is, e kérdésben legtöbbet kapott tagok nem esnek egybe a szakmai sztárokkal.

4.2.1.1 Delegáció

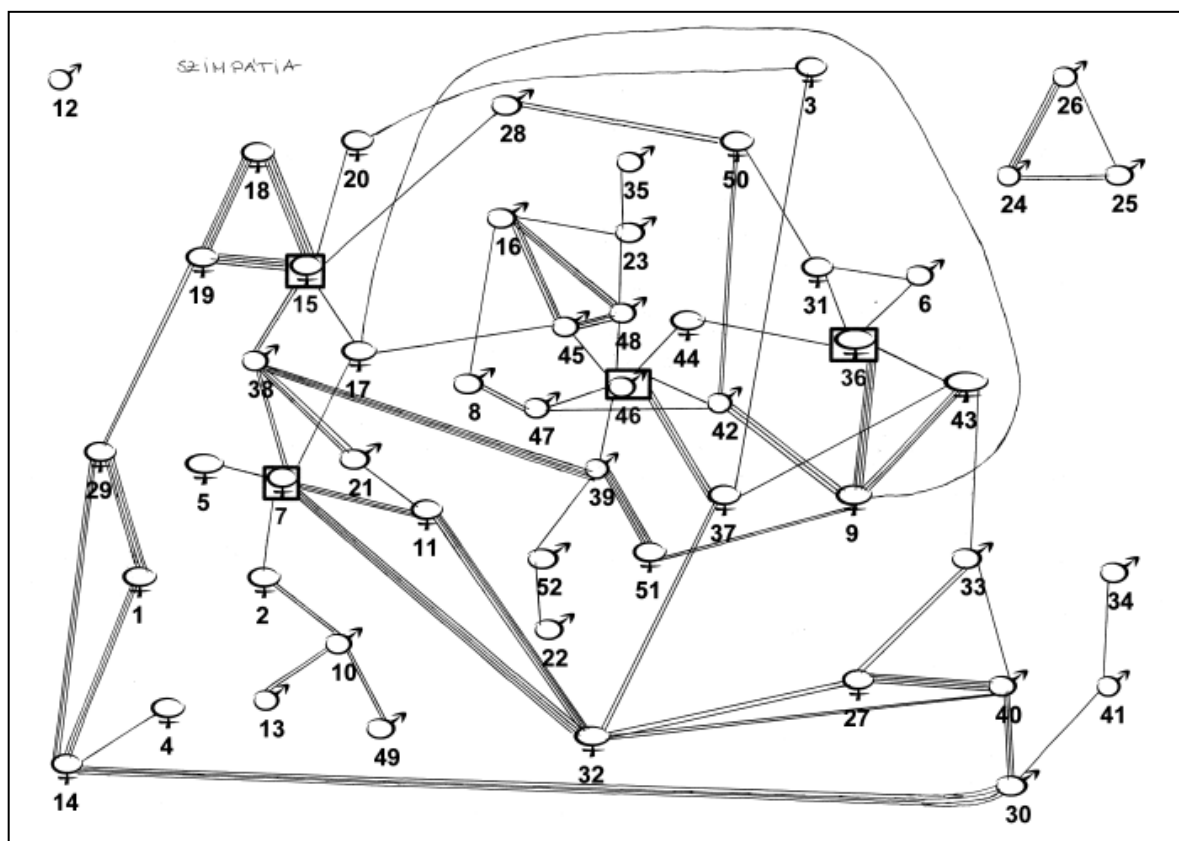
Az utolsó, nyolcadik kérdés vizsgálatakor egyáltalán nem értelmeztünk kölcsönösséget, hanem az egyirányú választásokból kívántunk képet alkotni a közösségről. A

kiemelkedően sok, 20 szavazat feletti tagok: a 43-as és a 9-es nő, a 39-es és a 40-es férfi, mind töltöttek, vagy a felmérés idején is töltenek be valamilyen tisztséget a DB-ben (Diákbizottság). Ami leginkább azt jelenti, hogy a közösség operatív vezetésével elégedett a tagság, ugyanakkor, ha a lehetséges motivációkat számba vesszük, akkor az is egy lehetséges indíték, hogy azért őt küldeném, mert vezetőként az ő feladata az érdekképviselet. Tehát meg kell állapítanunk, hogy a kérdés feltevése ezt nem szűrte ki, ezért itt érdemes lett volna további kérdésként indoklást is kérni.

4.2.2 Szociogram

Következő lépésként a kölcsönösségeket összegző táblázat alapján megszerkesztettük az általunk kitűzött két szempont alapján a két szociogramot.

4.2.2.1 Az érzelmi kapcsolatok szociogramja

Forrás: Csoportjelenségek – megélt és értelmezett viszonyok szakkollégiumi kurzus (2011)

7. ábra - Az érzelmi kapcsolatok szociogramja

A szociogramon egyetlen magányos, kölcsönös kapcsolat nélküli személy látható, akinek helyzetét az a tény is alátámasztja, hogy a kérdőív kitöltését követően a Szakkollégiumi Gyűlés nem erősítette meg a tagságát².

Ezen kívül még egy különálló „sziget” látható (24-25-26-os úriemberek), akik a kapcsolatok szorosságából következően valószínűleg barátok.

Ezek alapján megállapítható, hogy a jelenlevő 52 megkérdezett személy közül a fennmaradó 48 *egy nagy hálózatot* alkot, amely hálózatban láthatunk szoros barátságokat (például a 15-18-19-es hölgyek között 4-4-szeres kapcsolat van), nagyobb baráti társaságokat (klikkeket), de a közösség minden tagja kapcsolódik a hálózatba valamilyen formában.

A szakkollégium *egészséges társulatnak tekinthető*, nincsenek elszigetelődő klikkek, sok a többszörös kapcsolat, illetve a legtöbben több emberhez is kapcsolódnak, ami a hatékony együttműködések alapjául szolgálhat. Kölcsönös kapcsolatokkal rendelkező személyek között 4 központi személyt találtunk, akik rajtuk kívül 7 illetve 6 személlyel állnak kapcsolatban (7-15-36-os hölgyek és 46-os úriember).

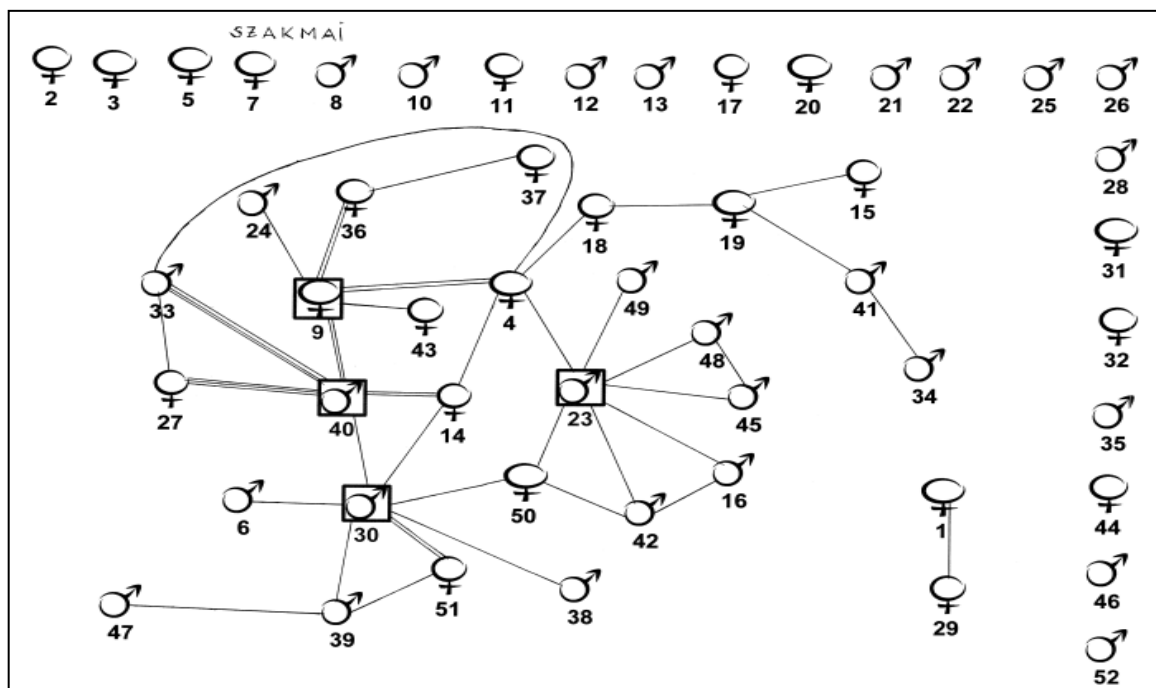
- ◆ 4-szeres kapcsolatok száma: 11
- ◆ 3-szoros kapcsolatok száma: 12
- ◆ 2-szeres kapcsolatok száma: 12
- ◆ 1-szeres kapcsolatok száma 34
- ◆ Kapcsolatok száma összesen: $11*4+12*3+12*2+34=138$

4.2.2.2 A szakmai kapcsolatok szociogramja

Az 52 megkérdezett tag közül 30 rendelkezik kölcsönös szakmai kapcsolattal, amelyből 28-an összefüggő hálózatot alkotnak. Ez kevésbé kiterjedt, mint az érzelmi kapcsolatok esetében, azonban a 28 tagból álló hálózat kiterjedtnek mondható. Ez a szakmai aspektusú kérdéseket tekintve azt jelenti, hogy ezen hálózat szervesen együttműködik a szakmai tevékenységek, úgymint esettanulmány versenyek, tudományos kutatások során, illetve a szakmai vélemények, álláspontok áramlása is e kiterjedt körben áramolhat.

² A jelenleg érvényes felvételi rendszerben a felvett tagok első félévükben úgynevezett próbafélévet töltenek, és a félév utolsó Szakkollégiumi Gyűlésén a tagság szavazás keretében véglegesíti az új tagok szakkollégiumi tagságát. (JPKSZ, 2007.)

Négy központi személyt tudunk kiemelni a hálózathoz, akik rendre 8,7 és 6 kapcsolattal rendelkeznek. (23, 9, 30, 40) Ez egybevágh a megállapítással, melyet a választási lehetőségek összességére tettünk, tehát a kölcsönösségre vonatkozó kérdések is azt igazolják, hogy ezen kiemelkedő emberek aktív szerepet töltenek be a szakkollégium szakmai életében.

Forrás: Csoportjelenségek – megélt és értelmezett viszonyok szakkollégiumi kurzus (2011)

8. ábra - A szakmai kapcsolatok szociogramja

- ◆ 3-szoros kapcsolatok száma: 2
- ◆ 2-szörös kapcsolatok száma: 5
- ◆ 1-szeres kapcsolatok száma: 30
- ◆ Kapcsolatok száma összesen: $2*3+5*2+30=56$

A szociogramon szembevetendő a peremen lévő magányosok nagy száma, viszont közülük 10-en új tagok, ami egyúttal magyarázattal is szolgál. A felvételtől a felmérésig mindössze néhány hónap telt el, ami elsődlegesen a közösségbe való beilleszkedésről szólt. A többi magányos között pedig vannak többen is olyan szakmai gyakorlatosok, akik nem passzívak, mert Pécssett végzik a gyakorlatot, de a végzéssel kapcsolatos feladatok miatt mindössze az aktív félévben egy kötelező kurzusok teljesítésével veszik ki részüket a szakkollégium szakmai életéből.

Egy elszigetelt kapcsolat van az 1-es és 29-es hölgy között, a többi tag a kiterjedt összefüggő hálózat tagja.

4.2.3 Mutatók

A következőkben megvizsgáltunk néhány mutatószámot a már hivatkozott Mérei Ferenc: *Közösségek rejtett hálózata* című könyv útmutatásai szerint. (Mérei, 1996.)

4.2.3.1 Szerkezeti mutatók

- ♦ *A központ és a perem viszonyát kifejező CM-mutató*

Központ: olyan zárt alakzat, amelyhez a vizsgált társas alakzat tagjainak legalább egynegyede kapcsolódik. *Zárt alakzat*: minden tagnak legalább két kapcsolata van. A mutató azt fejezi ki tehát, hogy a csoport hány százaléka tartozik a központhoz és mennyi a peremhez.

Ezek alapján több központinak nevezhető terület is található a szakkollégium társas mezőjében mind az érzelmi, mind pedig a szakmai struktúrát tekintve.

- ♦ *Az alakzatok arányai a társas mezőben*

Csillag: például az érzelmi szociogramon a 46-osnál, 7-esnél, vagy a szakmainál a 40-nél, 23-asnál. (csillag: olyan nyitott szociometriai alakzat, amelynek középpontjában egy legalább 4 kölcsönös kapcsolattal rendelkező személy áll). Funkciója kétféle lehet:

- egy személynek több más személlyel van kölcsönös kapcsolata, de azoknak egymással nincs kapcsolatuk. Az alakzat tagjait az tartja össze, hogy egy személyt – *a sztárt* – tekintik *mintájuknak* vagy *irányítójuknak*.
- szétágazás: a zárt alakzathoz kapcsolódó csillag biztosítja a kapcsolást, az áttételt, a vélemények, hírek áramlását a középpontból a periféria felé. Így fejt ki hatást a közvélemény alakulására.

Ezek alapján tehát a szakkollégium szociogramjai esetében szétágazásról beszélhetünk.

Zárt alakzatok és a lánckapcsolatok aránya: ha többen helyezkednek el a láncon, akkor a társas mezőben a hírek és a híresztelések gyorsan terjednek, a közvélemény érzékeny, a közösség gyorsan reagál a történésekre, s így véleményalkotásában labilis.

Ha a lánckapcsolatok száma a zárt alakzatokhoz képest kevés, akkor a közösség egymástól független zárt csoportokra hullhat szét.

Zárt alakzatok aránya tehát a közvéleményalakító képesség fokmérője. A páros kapcsolatok aránya ezzel szemben az intimitás fokmérőjét jelenti (titokközösség, szerelmi kapcsolat, baráti kötődés).

A szakkollégiumra jellemző a fentiek alapján az alakzatok gyakoriságát vizsgálva:

- *sokan tartoznak zárt alakzatba*: szervezett közösség, gazdag szokásrendszer és csoportzsargon együttes élményének háttére
- *sokan tartoznak lánchoz*: gyors kommunikáció; nehezen alakul ki stabil közvélemény, a közösség tagjai befolyásolhatóak
- *kevés magányos*: jól irányított, rendszerint nyugodt légkörű közösség
- *kevés páros kapcsolat*: rendszerint a feladatra, a teljesítményre irányuló cselekvések jellemzik

A pontos százalékok meghatározása ennyi kapcsolat esetén nehézkes, hiszen egy ember több helyre is tartozhat, éppen ezért a fenti megállapításokat – a közösség tagjaiként – saját belátásunk szerint ítéltük soknak vagy éppen kevésnek.

A magányosok számának megítélésekor például elsődlegesen az érzelmi szociogramot vettük alapul, és csak másodsorban a szakmait, mert eddigi tapasztalataink alapján az érzelmi kapcsolatok közvetetten, de akár közvetlenül is tudják pozitív irányba mozdítani a szakmai együttműködések kiterjedését.

4.2.3.2 Kohéziós mutatók

- ◆ *Kölcsönösség*:

Azt fejezi ki, hogy a társas mezőben lévő személyek hány százalékának van kölcsönös kapcsolata. Minél nagyobb ez a mutató, annál kevesebb a társas mezőben a magányosak száma.

Az érzelmi kapcsolatokat tekintve a szakkollégium kölcsönösségi mutatója 98,08 % (52 emberből egy magányos). Ez rendkívül jónak mondható, azt jelzi, hogy a közösségnek vannak olyan tagjai, akik szükség esetén ellensúlyozni igyekeznek társaiknál az elmagányosodás tendenciáját. (érett csoportokra jellemző)

A szakmai kapcsolatok esetén viszont ez a szám mindössze: 55,76 % (52 emberből 23-an magányosak). Ha van magányos a társas mezőben, akkor ez azt jelenti, hogy bizonyos feltételek között mások is magányossá válhatnak. Ezért a szakkollégiumnak továbbra is tudatosan, akár még ennél is nagyobb hangsúlyt kell fektetnie a közös szakmai tevékenységekre.

◆ *Sűrűség:*

A kölcsönös kapcsolatok számának és a csoporttagok számának hányadosa. Azt fejezi ki, hogy a társas mezőben egy személyre hány kölcsönös kapcsolat jut. (az átlagövezet 0,9 és 1,1 között van. stabil közösségekben 1 fölött van).

A szakkollégiumban a kölcsönös kapcsolatok száma az érzelmi szociogramot tekintve összesen: $11+12+12+34 = 69$, tehát a sűrűség mutató értéke $69/52 = 1,32$, ami igazán jónak mondható.

A szakmai szociogramot vizsgálva $5+2+30 = 37$ a kölcsönös kapcsolatok száma, így a sűrűségi mutató értéke $37/52 = 0,71$, ami természetesen szintén a magányosok magas számából adódik, és jelentése, hogy átlagosan egy tagra 0,71 kölcsönös szakmai kapcsolat jut.

Természetesen azt nem vettük figyelembe, hogy hányszoros a kapcsolat, csak azt, hogy az emberek között hány kapcsolat van.

◆ *Kohézió:*

Azt fejezi ki, hogy a társas mezőben a szociometriailag lehetséges kapcsolatoknak hány százaléka realizálódott. (átlagértéke: 10-13) Lehetséges kapcsolatok száma végtelen választási lehetőség esetén: $n*(n-1)/2$.

A maximálisan lehetséges kapcsolatok száma azonban a jelenlegi felmérés esetén, ahol maximáltuk a válaszadás lehetőségét, a következőképp alakult: $52*(4*5)/2 = 520$ az érzelmi, és $52*(3*5)/2 = 390$ a szakmai szociogram esetén.

Ebből realizálódott az érzelmi esetén: $69/520 = 13,26 \%$, míg a szakmai esetén: $37/390 = 9,48 \%$.

A szakirodalom szerint 15 % feletti érték esetén magas fokú kohézióról beszélhetünk, tehát ezek alapján a szakkollégium érzelmi struktúrájának kohéziós indexe jónak mondható, illetve a szakmai kohézió tekintetében is jónak ítéljük a kapott értéket, hiszen ez tisztán a szakmai motivációk alapján létrejövő kapcsolatokat fejezi ki.

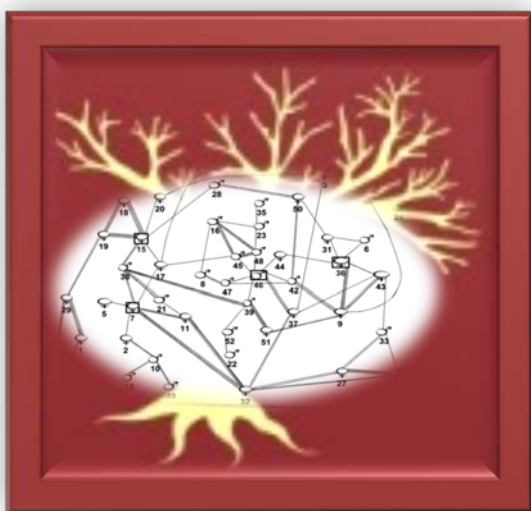
4.2.3.3 A szerkezeti típus meghatározása

A szakkollégium esetében *többközpontú szerkezetről* beszélhetünk. Erre jellemző, hogy a közösség tagjainak több, mint a fele zárt alakzatban helyezkedik el, legalább két zárt

alakzat van, de gyakran több is, és ezeket csillagok és láncok fűzik hálózatba. A kölcsönösségi index 80% fölött van, a sűrűségi mutató értéke pedig 1,1 fölött.

4.3 A közösség önreflexiója, az eredmények ismertetése

A szociometriai felmérés szerves részét képezi az eredmények ismertetése a közösség számára, hiszen ezzel teljesül a kutatás célja, melyet abban határoztunk meg, hogy a struktúrákat láthatóvá tesszük, hogy ezek alapján a közösség átszervezhesse a tevékenységét, hogy a küldetését még hatékonyabban teljesíthesse.

Forrás: Saját szerkesztés (A háttérben a JPKSZ szimbóluma, a mandulafa látható)
9. ábra - Láthatóvá tenni a láthatatlant

Az eredmények ismertetése a tavaszi félév végén hagyományosan megrendezendő nyári tábor keretei között zajlott, ahol nemcsak a felmérésben részt vett tagok szólhattak hozzá, hanem a végzett és passzív tagok is.

Összességében pozitívan fogadta az eredményeket a közösség, kifejezetten örömtelnek tartották, hogy a közösség társas-vonzalmi struktúrája ennyire

stabil. A szakmai struktúra szintjén pedig konkrét fejlődési lehetőségek váltak megfogalmazhatóvá.

5 EREDMÉNYEK, KÖVETEKEZTETÉSEK

A dolgozat elején megfogalmazott kérdésekre, várankozásokra a kutatás válaszokkal szolgált, sőt további kérdéseket és elemzési lehetőséget tárt fel.

5.1 Várankozások teljesülése

Elsőként megfogalmazott várankozásunk, miszerint létezik egy másik, a társas-vonzalmi struktúrától különböző, struktúra a szakkollégium társas mezőjében, beigazolódott. Az általunk meghatározott másik motivációs rendezőelv szerint, vagyis a részben szakmai érdekeket is magában foglaló kölcsönös választások által kirajzolt szakmai szociogram több tekintetben is markánsan eltér az érzelmi választásokat szemléltető szociogramtól.

Ezen kívül további célunk az volt, hogy a közösséget jellemző két struktúráról kapjunk egy átfogó képet, meglássuk azok összefüggéseit.

A stabil társas-vonzalmi struktúra megmutatta számunkra, hogy a közösség képes az egyre növekvő fluktuációval megbirkózni, aktív társasági élet színtere tud lenni. A szakmai struktúráról pedig kiderült számunkra, hogy hol vannak a gyenge pontjai, hol rejlenek benne a kitörési pontok. Megmutatta, hogy a szakmai programok intenzitása növelhető az új tagok, illetve a passzív tagok körében.

5.2 További kutatási lehetőségek

Azonban nem szabad elfelejtenünk, hogy ezen eredmények csupán a szakkollégium közösségéről alkotott pillanatképek, a struktúrák folyamatos változásban vannak. Éppen ezért további elemzési lehetőséget jelent ezen kutatás többszöri lefolytatása, amely nemcsak a struktúrák változásáról adhat majd képet, hanem az egyének struktúráján belüli mozgásáról is, akár a csoporton belül betöltött szerepének tekintetében.

6 ÖSSZEGZÉS

Dolgozatomban bemutattam a Janus Pannonius Közgazdasági Szakkollégium szociometriai kutatásának eredményeit, melyet három szakkollégista társammal közösen, a 2010-2011-es tanév tavaszi szemeszterében, a *Csoportjelenségek – megélt és értelmezett viszonyok* című szakkollégiumi kurzus keretében végeztünk.

A kutatás célja az volt, hogy képet kapjunk a szakkollégium közösségének struktúráiról. Először bemutattam a szakkollégium helyét a magyar szakkollégiumok között, majd fejlődésének történetét a közösségben működő csoportdinamikai jellemzők alapján.

Ezt követően az általunk alkalmazott módszertant ismerttettem, melynek keretében az alapvető elvi rendszernek tekinthető *morenoi* alapelvek feloldási lehetőségeit is számba vettem.

Mindezeket alapul véve az általunk folytatott kutatás menetét taglaltam, melynek első kihívása a kérdőív összeállítása volt. Ezt követte a lekérdezett adatok elemzése, amely több részből tevődött össze. Egyrészt elkészítettük a közösség társas-vonzalmi, illetve a szakmai kapcsolatokat ábrázoló térképét, másrészt ezeket összevetettük a társas mezőre vonatkozó mutatószámok segítségével.

Összegezve: Megvizsgáltunk egy pillanatképet a szakkollégium közösségéről, amely sok mindent megmutatott, amit már eddig is éreztünk, azonban további kutatások lefolytatása lehetővé tenné a csoport struktúrák változásának mérését, jellemzését.

Irodalomjegyzék

Chikán, A. (Előadó). (2008.. 11. 26.). *Kerekasztal beszélgetés a szakkollégiumi mozgalomról*. Pécs, PTE-KTK.

Eötvös Collegium. (2010.). *Bemutakozunk*. Letöltés dátuma: 2011.. 11. 11., forrás: Eötvös Collegium honlapja: <http://honlap.eotvos.elte.hu/bemutakozunk>

Eötvös Collegium. (2010.). *Történet*. Letöltés dátuma: 2011.. 11. 11., forrás: Eötvös Collegium honlapja: <http://honlap.eotvos.elte.hu/tortenet>

Interkoll. (2011.. 03. 12.). *Szakkollégiumi Charta*. Letöltés dátuma: 2011.. 11. 11., forrás: www.szakkoli.hu: <http://www.szakkoli.hu/mozgalom/>

JPKSZ. (2009.. 04. 22.). *A szakkollégiumi mozgalomról*. Letöltés dátuma: 2011.. 11. 11., forrás: JPKSZ honlapja: <http://jpksz.hu/rolunk/a-szakkolirol.html>

JPKSZ. (2007.). *Szervezeti és Működési Szabályzat*. Pécs.

Mérei, F. (1996.). *Közösségek rejtett hálózata*. Budapest: Osiris Kiadó.

Moreno, J. L. (1934. [1974]). *Who shall survive? (Ki éli túl?) [Német kiadás: Die Grundlagen der Soziometrie : Wege zur Neuordnung der Gesellschaft]*. Washington [Köln-Opladen]: Nervous and Mental Disease Publishing Company [Westdeutscher Verlag].

Petrusek, M. (1972). *Szociometria (elméletek, módszer és technikák)*. Budapest: Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó.

Titkos, C. (1998.). *Csoportmunka a 90-es években*. Pécs: Janus Pannonius Tudományegyetem Közgazdaságtudományi Kar.

Titkos, C., & Glück, R. (2004.). Moreno szociometriája. In szerk. Jarjabka, *Módszertani- és szemelvénygyűjtemény a Menedzsment alapjai 2. gyakorlat tárgyhoz* (old.: 29-42.). Pécs: PTE Közgazdaságtudományi kar.